

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет менеджменту і маркетингу
Кафедра менеджменту і права**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ
КОМІСІЇ:**

**Завідувач кафедри,
д.е.н., проф.
_____ Олександр ВЕЛИЧКО
« _____ » _____ 2024 р.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ
АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Освітньо-професійна програма «Менеджмент»
Спеціальність 073 «Менеджмент»
Ступінь вищої освіти: Магістр

**Здобувач
ЗАРЕМСЬКИЙ**

Віктор

**Науковий керівник,
доктор філософії з менеджменту,
доцентка**

Ольга РОДІНА

Дніпро – 2024

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Менеджменту і маркетингу

Кафедра: Менеджменту і права

Освітньо-професійна програма: «Менеджмент»

Спеціальність: 073 «Менеджмент»

Ступінь вищої освіти: Магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри менеджменту і права,
д.е.н., проф.

_____ Олександр ВЕЛИЧКО

“_____” _____ 2024р.

ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної роботи

ЗАРЕМСЬКОМУ ВІКТОРУ ВАЛЕРІЙОВИЧУ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Управління матеріальними ресурсами аграрного підприємства

Науковий керівник: Родіна Ольга Вікторівна, докторка філософії з менеджменту, доцентка

затверджені наказом по ДДАЕУ від _____ р. № _____

2. Термін подання здобувачем роботи: 13 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: річні та проміжні звіти ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА», фінансова звітність ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА», інші документи щодо фінансово-господарської діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА».

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Розглянути теоретичні аспекти управління матеріальними ресурсами у діяльності аграрного підприємства.

2. Провести оцінку економічно-господарської діяльності досліджуваного підприємства.

2. Оцінити склад, структуру та ефективність управління матеріальними ресурсами у діяльності досліджуваного підприємства.

3. Запропонувати заходи щодо підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів та шляхи удосконалення організації постачання матеріальних ресурсів на досліджуваному підприємстві

4. Висновки і пропозиції

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

1. Система управління матеріальними ресурсам на підприємстві; 2. Динаміка основних фінансово-економічних показників діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2021-2023 роках; 3. Структури наявних матеріальних ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2023 році; 4. Відсоток виконання плану щодо

постачання групи матеріальних ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за видами культур; 5. Динаміка матеріальних витрат на 1 грн. собівартості вирощеної продукції рослинництва ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за 2021-2023 роки; 6. Динаміка матеріаловіддачі продукції ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2021-2023 роках; 7. Шляхи підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів аграрного підприємства; 8. Складові контролінгу у системі управління матеріальними ресурсами аграрного підприємства; 8. Складові елементи моделі «оптимальний розмір поставки» ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА».

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 20.02.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми і об'єкта дослідження, розробка завдання і графіку робіт	лютий 2024 року	
2.	Вибір і опрацювання літературних джерел щодо управління матеріальними ресурсами підприємства. Узагальнення матеріалів та написання розділу 1.	березень - травень 2024 року	
3.	Дослідження фінансово-господарської діяльності досліджуваного підприємства. Написання другого аналітичного розділу.	червень - серпень 2024 року	
4.	Узагальнення результатів дослідження та написання третього проектного розділу роботи	вересень - листопад 2024 року	
5.	Написання висновків	листопад 2024 року	
6.	Оформлення кваліфікаційної роботи, збір супроводжуючих документів	листопад 2024 року	
7.	Підготовка доповіді, ілюстративного матеріалу та презентації до захисту роботи	грудень 2024 року	

Здобувач

_____ (підпис)

Віктор ЗАРЕМСЬКИЙ

Науковий керівник роботи

_____ (підпис)

Ольга РОДІНА

РЕФЕРАТ

Тема: «Управління матеріальними ресурсами аграрного підприємства»

Кваліфікаційна робота містить: 86 с., 19 рис., 14 табл., 1 додаток, 43 літературних джерела.

Об'єкт дослідження є процеси управління матеріальними ресурсами аграрного підприємства.

Предмет дослідження є методи, принципи, механізм та підходи до управління матеріальними ресурсами ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА», що спрямовані на забезпечення ефективного використання матеріальних ресурсів.

Метою кваліфікаційної роботи полягає у визначенні теоретичних основ, аналіз сучасного стану та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління матеріальними ресурсами аграрного підприємства для підвищення ефективності діяльності.

Методи дослідження, які використані методи аналізу та синтезу, які дозволили систематизувати наявні дані про управління матеріальними ресурсами, а також виявити взаємозв'язки між різними елементами системи ресурсного забезпечення підприємства; метод порівняння використаний для визначення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві; економіко-математичні методи для обчислення показників ефективності використання ресурсів та моделювання різних сценаріїв управління ними.

Досліджено теоретичні аспекти управління матеріальними ресурсами у діяльності аграрного підприємства. Проведено оцінку економічно-господарської діяльності досліджуваного підприємства. Проаналізовано склад, структуру та ефективність управління матеріальними ресурсами у діяльності досліджуваного підприємства. Запропоновано заходи щодо підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів та удосконалення організації постачання матеріальних ресурсів у діяльності досліджуваного підприємства.

Запропоновано на основі проведеної оцінки стану та ефективності використання матеріальних ресурсів напрями підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів; обґрунтувати місце елементів контролінгу у системі управління матеріальними ресурсами; узагальнити основні елементи моделі «оптимальний розмір поставок» у діяльності досліджуваного підприємства.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

МАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ, УПРАВЛІННЯ, ЕФЕКТИВНІСТЬ, ПОСТАЧАННЯ, КОНТРОЛІНГ, АГРАРНІ ПІДПРИЄМСТВА

KEYWORDS

MATERIAL RESOURCES, MANAGEMENT, EFFICIENCY, SUPPLY,
CONTROLLING, AGRICULTURAL ENTERPRISES

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ У ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Сутність та значення матеріальних ресурсів у діяльності аграрного підприємства	8
1.2. Основні принципи управління та класифікація матеріальних ресурсів аграрного підприємства	13
1.3. Методичні аспекти оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів аграрного підприємства	22
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»	32
2.1. Загальна характеристика діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»	32
2.2. Аналіз складу та структури матеріальних ресурсів підприємства	39
2.3. Оцінка ефективності управління матеріальних ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»	47
Висновки до розділу 2	57
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»	59
3.1. Розробка заходів щодо підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємств	59
3.2. Контролінг у системі управління матеріальними ресурсами	65
3.3. Шляхи удосконалення організації постачання матеріальних ресурсів	69
Висновки до розділу 3	75
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність теми. Матеріальні ресурси підприємства складають сукупність матеріально-речових благ, необхідних для забезпечення безперервності виробничих процесів, надання послуг та виконання робіт. Матеріальні ресурси виступають предметами праці, які разом із засобами праці та робочою силою формують основу виробничого циклу підприємства.

У процесі виробництва матеріальні ресурси зазнають перетворення, набуваючи характеристик готової продукції. Загалом, ефективне управління матеріальними ресурсами є критично важливим для забезпечення безперервності виробничих процесів у діяльності підприємства, оскільки теж безпосередньо впливає на витрати, якість продукції та загальну фінансову стабільність. Забезпечення оптимального використання матеріальних ресурсів дозволяє підприємствам не лише підвищувати ефективність виробництва, а й знижувати витрати, що в свою чергу сприяє підвищенню прибутковості і розвитку бізнесу в цілому. Для прийняття ефективних управлінських рішень важливо забезпечити належну організацію управління матеріальних ресурсів, що передбачає отримання достовірної, своєчасної та повної інформації про їх наявність, використання та рух. Раціоналізація управління матеріальними ресурсами у діяльності підприємства дозволяє контролювати витрати, планувати запаси та уникати непродуктивних втрат, що і говорить про актуальність теми кваліфікаційної роботи.

Загалом питання визначення, оцінки, ефективності управління матеріальних ресурсів присвячено праці науковців, а саме Абушов Т., Григорців М., Кондрашевська О., Ланківська В., Лола Ю., Несвіт В., Перепелиця І., Рибачук Н., Сиротюк Н., Фоменко М., Шкода М.

Метою кваліфікаційної роботи полягає у визначенні теоретичних основ, аналіз сучасного стану та розробка практичних рекомендацій щодо

вдосконалення управління матеріальними ресурсами аграрного підприємства для підвищення ефективності діяльності.

Для досягнення поставлено мети у роботі визначено такі завдання:

1. Розкрити теоретичні аспекти управління матеріальними ресурсами у діяльності аграрного підприємства;
2. Провести оцінку економічно-господарської діяльності досліджуваного підприємства;
3. Оцінити склад, структуру та ефективність управління матеріальними ресурсами у діяльності досліджуваного підприємства;
4. Запропонувати заходи щодо підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на досліджуваному підприємстві;
5. Запропонувати шляхи удосконалення організації постачання матеріальних ресурсів у діяльності досліджуваного підприємства.

Об'єкт дослідження є процеси управління матеріальними ресурсами аграрного підприємства.

Предмет дослідження є методи, принципи, механізм та підходи до управління матеріальними ресурсами ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА», що спрямовані на забезпечення ефективного використання матеріальних ресурсів.

Методи дослідження у кваліфікаційній роботі були використані методи аналізу та синтезу, які дозволили систематизувати наявні дані про управління матеріальними ресурсами, а також виявити взаємозв'язки між різними елементами системи ресурсного забезпечення підприємства; метод порівняння використаний для визначення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві; економіко-математичні методи для обчислення показників ефективності використання ресурсів та моделювання різних сценаріїв управління ними.

Теоретико-методологічні основи дослідження стали наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних авторів у галузі ресурсного менеджменту, нормативно-правові акти, що регламентують використання

матеріальних ресурсів, статистичні звіти підприємств, внутрішня документація досліджуваного суб'єкта господарювання, зокрема дані про обсяги матеріальних ресурсів, їхній рух та облік. Також були використані сучасні інформаційні ресурси, такі як бази даних, наукові публікації, а також звіти та дослідження міжнародних організацій, що висвітлюють практики управління матеріальними ресурсами.

Наукова новизна роботи проведених досліджень у кваліфікаційній роботі заснована на оцінці стану та ефективності використання матеріальних ресурсів, що дозволила запропонувати напрями підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів; обґрунтувати місце елементів контролінгу у системі управління матеріальними ресурсами; узагальнити основні елементи моделі «оптимальний розмір поставок» у діяльності досліджуваного підприємства.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення результатів дослідження обговорювались на II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (30-31 жовтня 2024 р. Дніпро).

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 86 сторінок. Робота містить 14 таблиць, 19 рисунків. Список використаних джерел містить 43 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ У ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та значення матеріальних ресурсів у діяльності аграрного підприємства

Розглядаючи аграрні підприємства як виробничу та економічну систему, першочергова увага приділяється забезпеченню їх матеріальними ресурсами. Матеріальні ресурси є фундаментальною основою функціонування аграрного виробництва, оскільки вони забезпечують всі етапи діяльності - від підготовки ґрунту та посіву до збору врожаю та його переробки. Ефективне використання цих ресурсів прямо впливає на продуктивність і рентабельність підприємства.

Забезпечення аграрного підприємства необхідними матеріальними ресурсами охоплює широкий спектр - від добрив, насіння та пального до обладнання та інфраструктури. Важливим аспектом є оптимізація їх використання для мінімізації витрат і підвищення ефективності виробничих процесів. Стратегічне управління ресурсами дозволяє підприємству досягати стабільного розвитку, знижуючи ризики нестачі або надмірних запасів, а також забезпечуючи конкурентоспроможність у мінливих ринкових умовах. Процес виробництва на аграрному підприємстві є безперервним процесом споживання засобів виробництва, який включає використання природних, матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Засоби виробництва, такі як ґрунт, техніка, добрива, насіння, і робоча сила, взаємодіють для створення кінцевого продукту – сільськогосподарської продукції [3].

Так, процес полягає у перетворенні природних ресурсів через використання технічних засобів і праці, де кожен етап виробництва забезпечує поступове зростання вартості продукту. Наприклад, підготовка ґрунту, посів, догляд за посівами та збирання врожаю спираються на використання технічного обладнання та матеріалів, що поступово споживаються в процесі виробництва.

Ефективність процесу виробництва аграрної продукції залежить від оптимального використання засобів виробництва, їх своєчасного оновлення та раціонального розподілу між виробничими етапами. Збалансоване споживання ресурсів дозволяє мінімізувати витрати та максимізувати продуктивність, що є ключовим фактором успішного функціонування аграрного підприємства. Із цього випливає, що для забезпечення безперебійності виробничого процесу аграрне підприємство повинно постійно отримувати необхідні матеріальні ресурси. Безперервний потік ресурсів, таких як насіння, добрива, паливо, техніка та запасні частини для обладнання, є критичним для нормального функціонування кожного етапу виробництва. Будь-які затримки або перерви в постачанні можуть призвести до збоїв у виконанні плану посівних або збиральних робіт, що, в свою чергу, впливає на врожайність і загальну ефективність господарства [25].

Окрім своєчасного постачання, важливо враховувати оптимальну кількість та якість ресурсів, щоб забезпечити максимальну продуктивність при мінімальних витратах. Ефективне управління запасами матеріальних ресурсів дозволяє зменшити ризик дефіциту або надмірного накопичення, що позитивно впливає на фінансовий стан підприємства. Тому налагоджена система постачання є основою стабільного та рентабельного виробничого процесу [32].

З метою уточнення поняття «матеріальні ресурси» та визначення їх складових, важливо забезпечити більш глибоке розуміння структури ресурсів підприємства для підвищення достовірності їх оцінки та вартісного вираження. Матеріальні ресурси охоплюють всі фізичні активи, які

використовуються у виробничому процесі: сировину, комплектуючі, паливо, обладнання, запасні частини, засоби праці та інші матеріали, що є необхідними для функціонування підприємства (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Сутність поняття «матеріальні ресурси» у літературних наукових джерелах

Поняття	Визначення поняття	Джерело
Матеріальні ресурси	«Ресурси в натурально-речовій формі, які використовуються у виробничій (господарчій) діяльності підприємства»	[4]
Матеріальні ресурси	«Сировина, основні та допоміжні матеріали, напівфабрикати, паливо, незавершене виробництво та відходи виробництва»	[5]
Матеріальні ресурси	«Комплекс речових елементів (засобів та предметів праці), призначених для обробки або переробки в процесі виробництва»	[9]
Матеріальні ресурси	«Основні та оборотні засоби виробництва, які використовуються для виготовлення кінцевої продукції»	[12]
Матеріальні ресурси	«Ресурси в матеріально-речовій формі, що включають сировину, матеріали та енергію, необхідні для виробництва»	[3]

Чітке визначення цих складових дозволяє не лише точно оцінити їх реальну вартість, але й забезпечити кращу прогнозованість використання та планування. У свою чергу, підвищує економічний потенціал підприємства, оскільки дозволяє оптимізувати витрати, уникати перевитрат та забезпечувати ефективно управління ресурсами. Таким чином, уточнення поняття «матеріальні ресурси» сприяє побудові більш раціональної та ефективної системи їх обліку та контролю, що є основою для досягнення високих економічних результатів підприємства.

Отже, можна говорити про те, що єдиного визначення поняття «матеріальні ресурси» не існує, і різні науковці трактують його по-різному, залежно від контексту та специфіки досліджень. Попри це, загальноприйнятим є підхід, за яким матеріальні ресурси асоціюються з

такими термінами, як «виробничі запаси», «матеріальні цінності» та «предмети праці».

Матеріальні ресурси - це всі ті елементи, які використовуються в процесі виробництва для створення товарів і послуг. Вони включають сировину, матеріали, комплектуючі, енергію, паливо та інші ресурси, які забезпечують безперервність виробничого процесу. Деякі вчені [1], [33], [11] ототожнюють їх з виробничими запасами, акцентуючи увагу на їхньому використанні на різних стадіях виробничого циклу.

Інші дослідники [2], [17], [26] акцентують увагу на матеріальних цінностях, що зосереджує увагу на економічній вартості ресурсів, тоді як поняття «предмети праці» охоплює ресурси, які безпосередньо зазнають змін у процесі виробництва і перетворюються на готову продукцію.

Таким чином, трактування поняття «матеріальні ресурси» є багатограним і залежить від наукового підходу та сфери діяльності, але загальна їхня суть полягає у забезпеченні підприємства засобами, необхідними для виробництва товарів та послуг.

Немає однозначності у трактуванні матеріальних ресурсів і в нормативно-правовій базі, що створює певні труднощі для їх чіткого розуміння та регулювання. У різних законодавчих та нормативних документах поняття «матеріальні ресурси» може інтерпретуватися по-різному, залежно від галузі, контексту або конкретних потреб економічної діяльності.

У деяких правових актах [24], [30] «матеріальні ресурси» ототожнюються з виробничими запасами, тобто сировиною, матеріалами та іншими предметами, необхідними для виробничих процесів. В інших випадках цей термін може включати матеріальні цінності, такі як інвентар, устаткування, а також предмети, що використовуються у сфері послуг.

Тому саме такий різноплановий підхід у трактуванні матеріальних ресурсів у нормативно-правових документах ускладнює їх чітке визначення, що може стати причиною суперечностей у процесах обліку, оцінки та

управління ресурсами підприємств. Тому для більш точного управління матеріальними ресурсами потрібне удосконалення правової бази та гармонізація різних підходів до їх визначення на законодавчому рівні.

Отже, матеріальні ресурси - це сукупність фізичних елементів, необхідних для здійснення усього виробничого процесу, що включають усю ресурсні базу підприємства необхідну для створення продукції і є безпосередньою складовою виробничого процесу.

Матеріальні ресурси сільськогосподарського виробництва належать до визначальних чинників його розвитку, оскільки без них неможливе ефективне функціонування підприємств аграрної галузі. Вони включають технічне обладнання, машини, інструменти, будівлі та споруди, а також паливно-енергетичні ресурси, добрива, засоби захисту рослин та тварин. Матеріальні ресурси забезпечують технологічні процеси виробництва, створюють умови для підвищення продуктивності праці та якості кінцевої продукції [8].

Від ефективного використання матеріальних ресурсів залежить не лише рівень конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства, але й його здатність адаптуватися до ринкових умов та змін у зовнішньому середовищі. Сучасні інноваційні технології та новітні засоби виробництва дозволяють оптимізувати витрати, підвищувати врожайність та забезпечувати екологічно чисте виробництво. Матеріально-технічні ресурси є основою для підвищення ефективності аграрних підприємств, їх модернізації та інноваційного розвитку. Вони створюють передумови для стабільного економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також сприяють сталому розвитку сільського господарства [15].

Матеріальні ресурси мають ключове значення для суб'єктів підприємницької діяльності, оскільки вони є основою виробничого процесу та безпосередньо впливають на якість і собівартість продукції або послуг. Використання матеріальних ресурсів забезпечує безперервність виробництва,

а також дозволяє підприємствам досягати поставлених виробничих та фінансових цілей. Правильний підбір і ефективне використання матеріальних ресурсів сприяє підвищенню рентабельності, зниженню витрат та оптимізації процесів, що забезпечує підприємствам можливість швидше адаптуватися до змін ринкових умов, зменшувати ризики та підвищувати свою конкурентоспроможність. Крім того, раціональне управління матеріальними ресурсами дозволяє уникати дефіцитів і надлишків, що позитивно впливає на фінансову стабільність та ефективність підприємства в цілому (рис. 1.1).

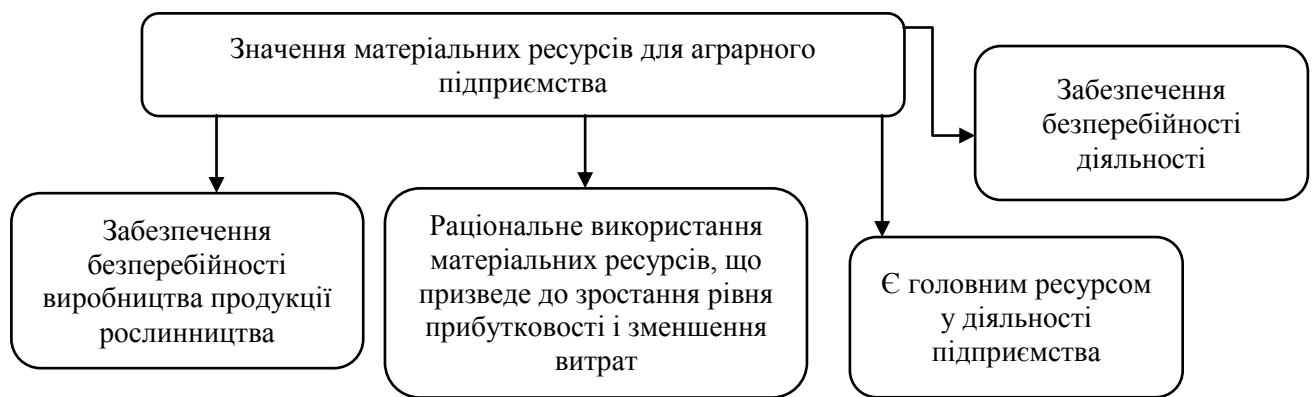

Рис. 1.1. Роль і місце матеріальних ресурсів у діяльності аграрного підприємства

Джерело: [18]

Отже, матеріальні ресурси являють собою активи підприємства, що мають матеріальну форму та перебувають під його контролем. Це ліквідні ресурси, які постійно перебувають у русі та використовуються для забезпечення виробничих процесів, надання послуг, виконання робіт, а також для адміністративних та обслуговуючих потреб. У результаті їхнього використання підприємство отримує дохід. Матеріальні ресурси відіграють ключову роль у виробничій діяльності, оскільки вони забезпечують стабільність виробничого циклу та безперервність роботи, сприяючи досягненню економічних цілей.

1.2. Основні принципи управління та класифікація матеріальних ресурсів аграрного підприємства

Особливості функціонування ресурсів підприємства полягають у їхньому різноманітті та взаємозв'язку між різними видами ресурсів: матеріальними, фінансовими, трудовими та інформаційними. Кожен з них виконує свою важливу роль у забезпеченні ефективної діяльності підприємства, при цьому ключовим фактором є оптимальне управління ресурсами з урахуванням потреб виробництва та ринкових умов.

Матеріальні ресурси забезпечують виробничий процес сировиною, обладнанням та іншими засобами праці, від яких залежить якість і кількість випуску продукції. Фінансові ресурси є основою для інвестування в розвиток, модернізацію та підтримку стабільності підприємства, а трудові ресурси - це головний рушій ефективності виконання виробничих завдань. Інформаційні ресурси, своєю чергою, дозволяють отримувати дані для прийняття виважених управлінських рішень [29].

Функціонування ресурсів вимагає постійного моніторингу їх використання, своєчасного оновлення та перерозподілу, особливо в умовах змін попиту на ринку. Важливою особливістю є також те, що ефективність використання ресурсів безпосередньо впливає на конкурентоспроможність підприємства, його фінансову стабільність та можливість розвитку. Тому управління ресурсами повинно базуватися на принципах оптимізації, планування та контролю (рис. 1.2).

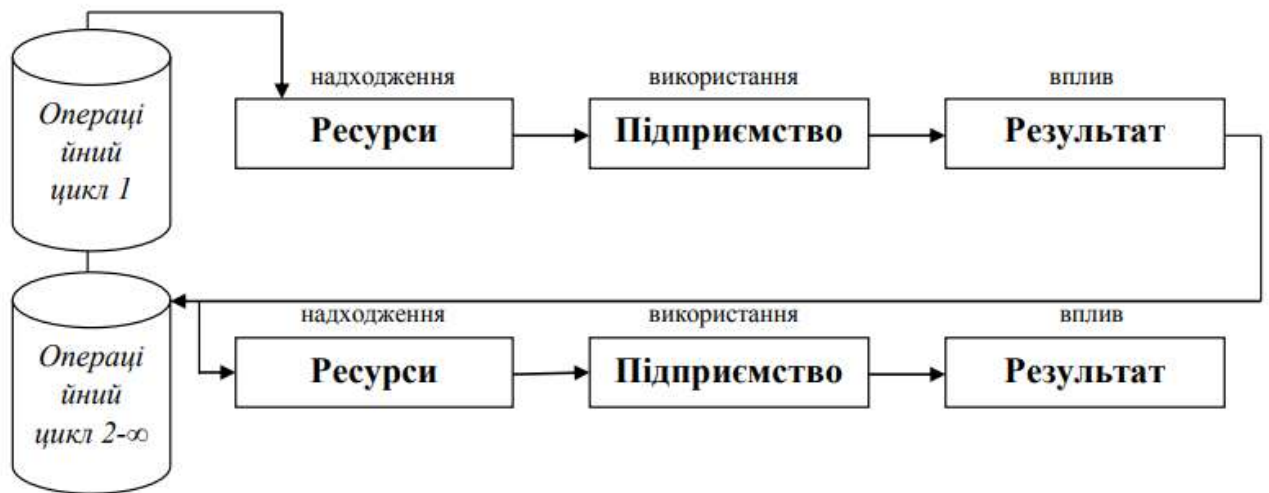

Рис. 1.2. Загальна схема функціонування матеріальних ресурсів підприємства

Джерело: [27]

Управління ресурсами в сучасних підприємствах вимагає особливого підходу, зважаючи на їх ключові властивості: обмеженість, взаємозаміщуваність (субституційність) та взаємодоповнюваність (комплементарність).

Обмеженість ресурсів є основною характеристикою, яка визначає потребу в ефективному їх використанні. Кожне підприємство стикається з певними обмеженнями у наявних матеріалах, фінансах чи трудових ресурсах, тому важливо зосереджуватися на оптимізації їх використання, аби забезпечити стійкість та розвиток.

Взаємозаміщуваність ресурсів надає підприємствам можливість адаптуватися до змінних умов. Наприклад, у разі дефіциту певних сировин, можливість використання альтернативних матеріалів може зменшити ризики виробничих перебоїв і забезпечити безперервність процесів.

Взаємодоповнюваність ресурсів, з іншого боку, акцентує увагу на тому, як різні ресурси працюють разом для досягнення оптимального результату. Наприклад, ефективне поєднання технологій і трудових ресурсів може призвести до підвищення продуктивності та якості продукції.

Одним з ключових елементів ресурсів підприємства є матеріальні ресурси, які відіграють критичну роль у забезпеченні ефективності виробничих процесів. Матеріальні ресурси охоплюють всі фізичні компоненти, необхідні для виготовлення продукції або надання послуг, такі як сировина, матеріали, напівфабрикати та готова продукція. Матеріальні ресурси становлять невід’ємну частину стратегічного управління підприємством, що сприяє досягненню його цілей і підвищенню загальної ефективності діяльності [6].

Склад матеріальних ресурсів аграрного підприємства представлено на рис. 1.3.

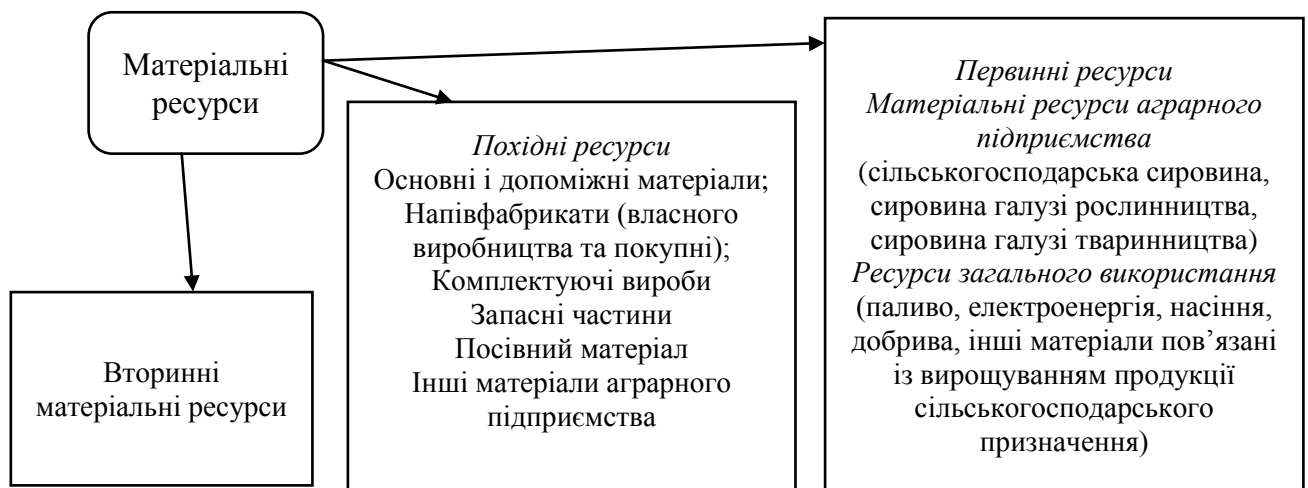

Рис. 1.3. Склад матеріальних ресурсів аграрного підприємства

Джерело: [31]

Класифікація матеріальних ресурсів за способом використання та призначенням дозволяє поділити їх на декілька основних категорій. Перш за все, ресурси поділяються на виробничі та невиробничі. Виробничі ресурси включають ті, що безпосередньо використовуються у виробничому процесі, такі як сировина, комплектуючі, напівфабрикати, обладнання та інструменти.

Невиробничі ресурси, у свою чергу, призначені для адміністративних або інших потреб, які не пов'язані безпосередньо з виробництвом. Також, за функціональним призначенням матеріальні ресурси можна поділити на основні та допоміжні. Основні матеріали є критичними для виробництва кінцевої продукції, тоді як допоміжні ресурси, такі як мастила або пакувальні матеріали, підтримують виробничий процес, але не є його основною частиною. На рис. 1.4 представлена класифікація матеріальних ресурсів виходячи із способу використання та призначення.

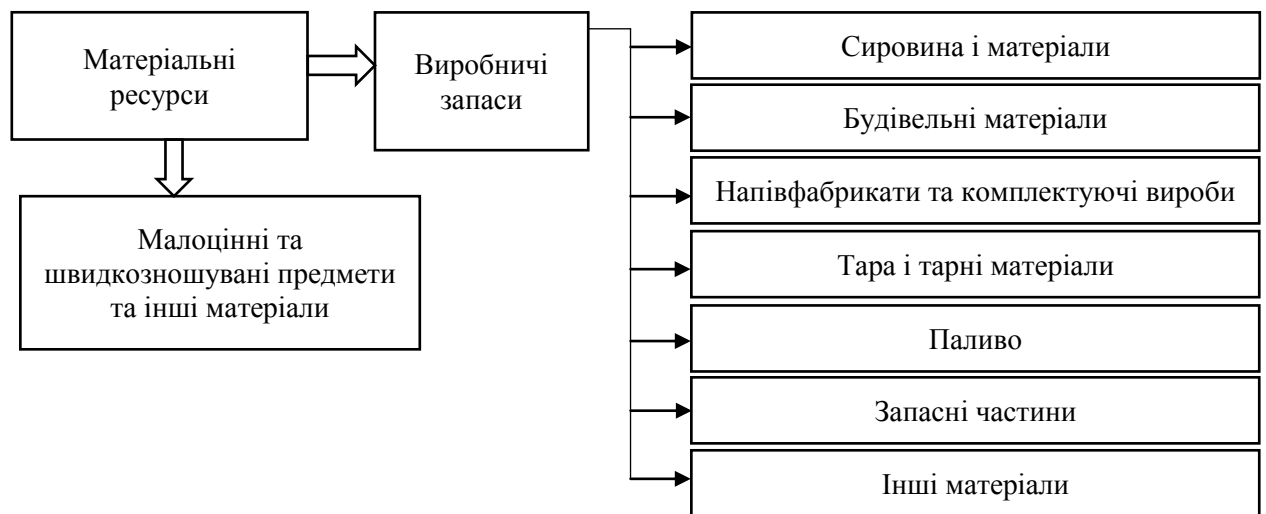

Рис. 1.4. Класифікація матеріальних ресурсів виходячи із способу використання та призначення

Джерело: [32]

Отже, основними складовими матеріальних ресурсів є різноманітні елементи, які забезпечують процеси виробництва та обслуговування в аграрному секторі, зокрема: сировина – це природні ресурси, що використовуються для виготовлення продукції. В аграрному виробництві

сировина може включати зерно, овочі, фрукти, а також інші культурні рослини; виробничі запаси – це запаси матеріалів, які зберігаються на підприємстві для використання в майбутньому. Вони можуть включати не тільки сировину, але й напівфабрикати, готову продукцію та інші ресурси; матеріально-технічні засоби – до них відносяться машини, обладнання, інструменти, що використовуються для обробки сировини та виготовлення продукції; будівлі та споруди – це капітальні вкладення, які забезпечують умови для ведення виробничих процесів, зберігання матеріалів та готової продукції; енергоресурси – це ресурси, які забезпечують енергетичні потреби підприємства, до яких належать електроенергія, паливно-мастильні матеріали, газ та інші види пального [34].

Раціональне управління матеріальними ресурсами виступає одним із ключових резервів для зниження собівартості продукції на промисловому підприємстві. Ефективне використання матеріалів, що включає оптимізацію їх закупівлі, зберігання та споживання, дозволяє мінімізувати втрати і зменшити витрати на виробництво.

Зменшення собівартості продукції, у свою чергу, безпосередньо впливає на підвищення прибутку. Коли підприємство оптимізує витрати на матеріали, воно отримує можливість підвищити конкурентоспроможність, а також забезпечити кращу рентабельність своєї діяльності. Крім того, раціональне управління матеріальними ресурсами сприяє підвищенню загальної ефективності роботи підприємства, що включає не лише економію коштів, але й поліпшення якісних характеристик продукції, що, в свою чергу, позитивно впливає на репутацію підприємства на ринку [39].

Реалізація управління матеріальними ресурсами підприємства відбувається на трьох основних рівнях: стратегічному, тактичному та оперативному.

Стратегічний рівень - на цьому рівні розробляються загальні цілі та напрями використання матеріальних ресурсів у довгостроковій перспективі. Керівництво підприємства визначає, які ресурси будуть потрібні для

досягнення бізнес-цілей, а також встановлює пріоритети в їхньому використанні, що включає аналіз ринку, оцінку доступності ресурсів, визначення інвестиційних потреб та розробку політик для оптимізації ресурсів.

Тактичний рівень - тут здійснюється перетворення стратегічних планів у конкретні програми дій. На тактичному рівні управлінці розробляють детальні плани постачання, обліку та контролю матеріальних ресурсів, визначають обсяги закупівель, встановлюють процедури управління запасами та реалізують заходи щодо покращення їхнього використання. Також на цьому рівні аналізуються ризики, пов'язані з матеріальними ресурсами, та розробляються заходи для їх мінімізації.

Оперативний рівень - цей рівень безпосередньо пов'язаний з щоденними операціями, пов'язаними з управлінням матеріальними ресурсами. Оперативні управлінці відповідають за реалізацію розроблених планів, контроль за якістю та кількістю ресурсів, а також за своєчасність їх використання. Вони здійснюють моніторинг витрат, ведуть облік, аналізують відхилення від плану та вживають заходів для покращення ефективності використання ресурсів у реальному часі.

Автор Лола Ю.Ю. [21] пропонує наступну загальну схему управління матеріальних ресурсів (Додаток А). Основними елементами запропонованої є логістика, реінжиніринг бізнес-процесу та контролінг, а основна мета полягає в оптимізації процесів постачання, зберігання та використання ресурсів на всіх етапах виробництва. Також основна увага приділяється на виявлення більшості існуючих зав'язків, які матимуть місце не тільки всередині підприємства, але і при взаємовідносинах із зовнішнім середовищем [21].

Систему управління матеріальними ресурсами підприємства можна охарактеризувати як інтегровану структуру, що складається з ряду взаємопов'язаних елементів. Вона забезпечує створення оптимальної структури та обсягу ресурсів, що відповідають конкретним потребам підприємства. Основна мета цієї системи полягає в тому, щоб забезпечити

своєчасне надходження матеріальних ресурсів, їх ефективне використання та прискорення обігу [18].

Кожен елемент системи виконує свою унікальну функцію, але всі вони взаємодіють між собою, формуючи єдину ефективну структуру управління. Планування - визначення потреби в матеріальних ресурсах, розробка стратегій їх закупівлі та оптимізація запасів, що дозволяє уникнути надлишків та дефіциту. Закупівля - вибір постачальників, укладання угод та забезпечення своєчасного надходження матеріалів у потрібних кількостях і якості. Зберігання - організація складування матеріальних ресурсів, контроль їх стану та управління запасами з метою зменшення витрат на зберігання. Використання - раціональне використання матеріалів у виробничих процесах, що забезпечує максимальну продуктивність і ефективність. Облік і контроль - моніторинг витрат матеріальних ресурсів, аналіз їх використання та виявлення можливостей для оптимізації [29].

Система управління матеріальними ресурсами представлена на рис. 1.5.

Рис. 1.5. Система управління матеріальними ресурсам на підприємстві
Джерело: [28]

Організація та задоволення потреб підприємства у матеріальних ресурсах здійснюється через два основні підходи: екстенсивний та інтенсивний.

Екстенсивний шлях полягає в розширенні обсягів використання матеріальних ресурсів без значних змін у їхній якості або способах використання, що може включати збільшення обсягів закупівель, залучення нових постачальників, а також збільшення запасів на складі. Екстенсивний підхід часто застосовується в умовах зростання виробництва, коли підприємству необхідно задовольнити підвищений попит на продукцію. Однак, цей шлях може привести до збільшення витрат на зберігання та управління запасами, а також ризиків, пов'язаних із застарілими або невикористаними матеріалами [10].

Інтенсивний шлях фокусується на оптимізації використання наявних матеріальних ресурсів, покращенні їхньої якості та зменшенні витрат. Це може включати вдосконалення технологічних процесів, підвищення ефективності використання ресурсів через інноваційні рішення, автоматизацію виробництв, а також реалізацію систем управління, що дозволяють зменшити втрати. Інтенсивний підхід сприяє не лише підвищенню продуктивності, але й зменшенню екологічного впливу, оскільки акцентується на зменшенні споживання ресурсів [19].

В управлінні матеріальними ресурсами підприємства можна виділити два основні підходи: логістичний та реінжиніринговий.

Логістичний підхід зосереджується на оптимізації процесів постачання, зберігання та розподілу матеріальних ресурсів. Він передбачає систематичне планування, управління та контроль за всіма етапами логістичного ланцюга,

що дозволяє забезпечити своєчасне надходження ресурсів, їх ефективне використання та мінімізацію витрат. Основна мета цього підходу — досягнення високого рівня сервісу при одночасному зниженні витрат, що забезпечує підприємству конкурентні переваги на ринку [21].

Реінжиніринговий підхід, в свою чергу, орієнтований на радикальне переосмислення та реформування існуючих бізнес-процесів. Це означає не просто вдосконалення наявних методів управління, а повну переоцінку цілей і принципів організації роботи з матеріальними ресурсами. Реінжиніринг передбачає впровадження нових технологій, зміну структури управління та активне використання інновацій, що може суттєво підвищити ефективність роботи підприємства [37].

Обидва підходи мають свої переваги і можуть бути успішно використані в залежності від конкретних потреб та умов функціонування підприємства. Оптимальне поєднання логістичного та реінжинірингового підходів може суттєво поліпшити управління матеріальними ресурсами, підвищити продуктивність і забезпечити довгострокову стабільність бізнесу.

Отже, ефективне управління матеріальними ресурсами не лише забезпечує підприємству можливість знизити витрати і підвищити прибутковість, але й створює умови для стійкого розвитку в умовах динамічного ринкового середовища. Це робить підприємства більш конкурентоспроможними, дозволяючи їм успішно адаптуватися до змінюваних умов і вимог ринку.

1.3. Методичні аспекти оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів аграрного підприємства

Для досягнення ефективного управління ресурсами підприємства важливо застосовувати комплекс методів оперативного, тактичного та стратегічного управління. Це дозволяє не лише підтримувати стабільність, але й забезпечити динамічний розвиток компанії в умовах мінливого

ринкового середовища. Складовими цього управлінського механізму є дотримання ключових принципів, таких як координація, взаємодія, оптимізація, збалансованість, прогнозування та контроль.

Координація забезпечує узгодженість дій між різними підрозділами, що сприяє ефективній роботі всієї системи. Взаємодія між різними рівнями управління та співробітниками допомагає швидко вирішувати проблеми і коригувати стратегії. Оптимізація спрямована на максимальне використання ресурсів, що забезпечує мінімізацію витрат і підвищення продуктивності. Збалансованість забезпечує пропорційність між усіма елементами ресурсного потенціалу, а прогнозування дозволяє передбачати майбутні потреби та ризики. Контроль, у свою чергу, гарантує виконання запланованих рішень і своєчасне коригування дій [20].

Ефективність використання матеріальних ресурсів визначається як відношення обсягу вироблених економічних благ до кількості витрачених матеріалів. Це важливий показник, який відображає, наскільки раціонально підприємство використовує свої ресурси для досягнення бажаних результатів.

Вартість і кількість матеріальних ресурсів, що використовуються в процесі виробництва, безпосередньо впливають на собівартість продукції. Чим менше матеріальних витрат потрібних для виготовлення одиниці товару, тим нижча собівартість, що, в свою чергу, дозволяє підприємству запропонувати конкурентні ціни на ринку.

Розвиток аграрного виробництва та підвищення його ефективності залежить від двох ключових факторів: технологічного прогресу та ефективного управління ресурсами.

По-перше, технологічний прогрес включає впровадження нових технологій, автоматизацію виробничих процесів, а також використання інноваційних методів вирощування сільськогосподарських культур. Це дозволяє зменшити витрати на виробництво, підвищити врожайність та якість продукції. По-друге, ефективне управління ресурсами, зокрема,

матеріальними, фінансовими та трудовими, є важливим чинником успіху. Оптимізація використання ресурсів сприяє зниженню витрат, підвищенню продуктивності праці та забезпеченню стійкого розвитку аграрного сектору [19].

На практиці керівники часто зосереджують свою увагу на оцінці показників, що вимірюють результати використання матеріальних ресурсів, як для окремих видів товарів, так і для підприємства в цілому. Це може призвести до ситуації, коли логістичні бізнес-процеси залишаються недостатньо контрольованими, або контролюються лише в обмеженій мірі за кількісними та якісними параметрами.

У результаті, підприємства можуть втрачати можливості для оптимізації своїх витрат і підвищення ефективності. Без належного контролю за логістичними процесами можуть виникати проблеми з надлишком запасів, їх застарінням, а також низькою якістю матеріалів, що, в свою чергу, негативно вплине на загальну продуктивність і конкурентоспроможність. Тому важливо, щоб керівництво не лише оцінювало фінансові результати, а й активно впроваджувало системи моніторингу і контролю, що дозволяють оцінювати ефективність логістичних процесів. Аналіз не лише кількісних, але й якісних показників дає змогу своєчасно виявляти проблеми та вживати необхідних заходів для їх усунення.

Для аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів першочергово необхідно оцінити, чи підприємство має достатнє забезпечення матеріалами. Важливо перевірити якість плану матеріально-технічного постачання, адже він є основою для безперебійної роботи підприємства. Далі слід визначити правильність розрахунків потреби в матеріалах, щоб уникнути як надлишків, так і нестачі ресурсів, що включає в себе порівняння фактичного надходження матеріалів з реальними потребами, що дозволяє виявити відхилення і скоригувати плани закупівлі [35].

Аналіз забезпеченості та ефективності використання матеріальних ресурсів є важливою складовою управлінської діяльності підприємства (рис.

1.6). На початковому етапі необхідно зібрати всі доступні дані про матеріальні ресурси, включаючи кількість, вартість, постачальників та обсяги використання. Визначте потреби підприємства у матеріальних ресурсах на основі запланованого обсягу виробництва. Оцініть ефективність використання матеріальних ресурсів, враховуючи показники, такі як собівартість продукції, рентабельність та обсяги виробництва.

У науковій літературі існує широкий спектр показників, що оцінюють використання матеріальних ресурсів. Представлена різноманітність обумовлена багатьма факторами, зокрема різноманіттям об'єктів обліку, а також необхідністю проведення комплексного аналізу на всіх етапах їх зберігання та споживання. Показники можуть включати в себе не лише кількісні, але й якісні аспекти, що дозволяє більш точно оцінити ефективність управління ресурсами. Наприклад, важливими є показники обороту запасів, які демонструють, як швидко матеріали проходять цикл від надходження до використання. Крім того, слід звертати увагу на показники втрат та браку, які допомагають виявити можливі проблеми в управлінні.

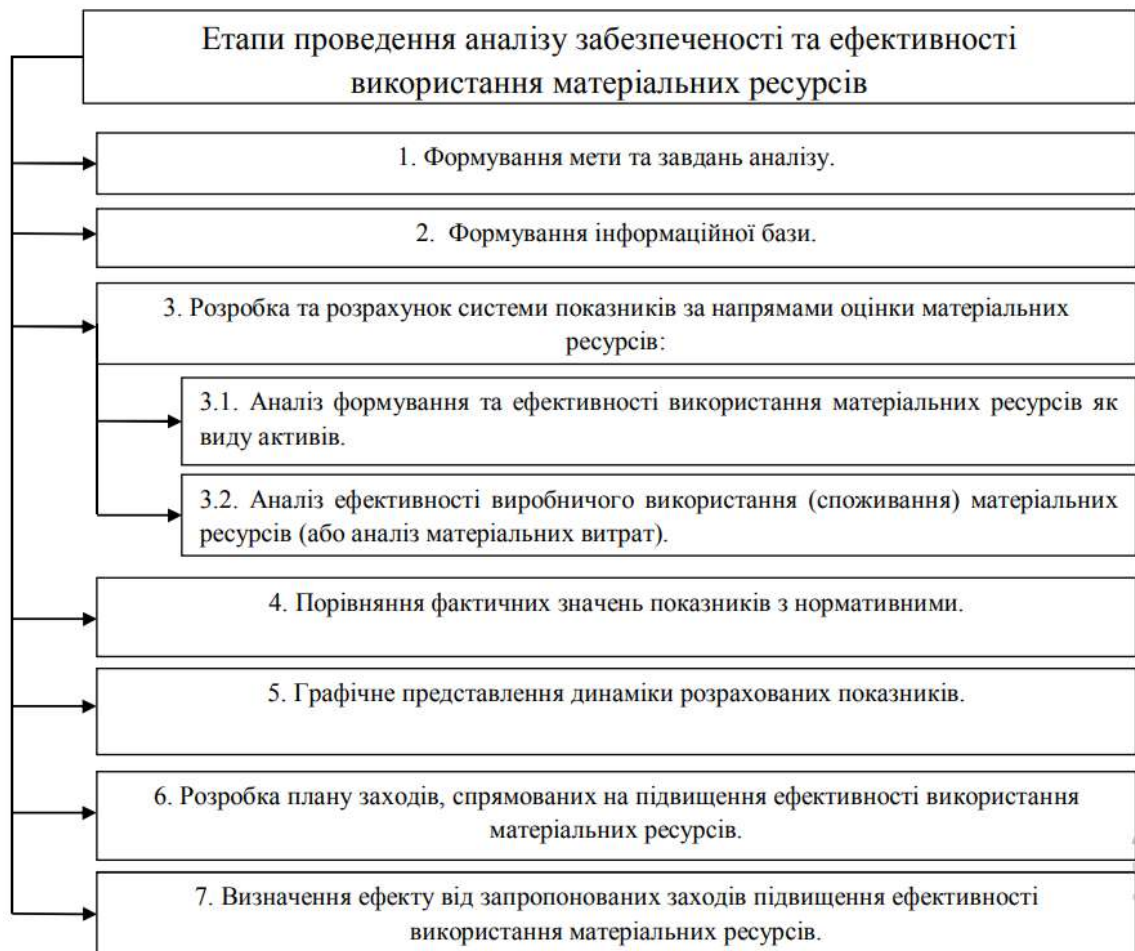

Рис. 1.6. Етапи проведення аналізу забезпеченості та ефективності використання матеріальних ресурсів

Джерело [15]

Групи методів оцінювання матеріальних ресурсів підприємства представлених нижче сформовано на основі наступних літературних джерел [8], [13], [14], [38]:

Група показників аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів:

– Матеріалоємність - це показник, який відображає кількість матеріальних витрат на одиницю продукції:

$$\text{Матеріалоємність} = \frac{\text{Витрати матеріалів (вартісні або натуральні)}}{\text{Обсяг виробленої продукції (вартісний або натуральний)}}$$

(1.1)

– Матеріаловіддача - це показник, що характеризує ефективність використання матеріальних ресурсів у виробничому процесі:

$$\text{Матеріаловіддача} = \frac{\text{Обсяг виробленої продукції (вартісний або натуральний)}}{\text{Витрати матеріалів (вартісні або натуральні)}} \quad (1.2)$$

– Питома вага матеріальних ресурсів в собівартості продукції – це показник, який відображає частку витрат на матеріальні ресурси в загальних витратах на виробництво продукції [13]:

$$\text{Питома вага матеріальних ресурсів} = \frac{\text{Витрати на матеріальні ресурси}}{\text{Собівартість продукції}} \times 100\% \quad (1.3)$$

– Фактичний коефіцієнт використання показує, наскільки ефективно насправді використовуються матеріальні ресурси на підприємстві порівняно з фактичними витратами на їх придбання та використання:

$$\text{Фактичний коефіцієнт використання} = \frac{\text{Фактичний обсяг виробленої продукції (кількість або вартість)}}{\text{Фактичні витрати матеріальних ресурсів}} \quad (1.4)$$

– Плановий коефіцієнт використання відображає заплановану ефективність використання матеріальних ресурсів, яка була встановлена на етапі планування виробництва

$$\text{Плановий коефіцієнт використання} = \frac{\text{Плановий обсяг виробленої продукції (кількість або вартість)}}{\text{Планові витрати матеріальних ресурсів}}$$

– Коефіцієнт використання матеріальних ресурсів показує співвідношення фактичного та планового використання матеріальних ресурсів

$$\text{Коефіцієнт використання матеріальних ресурсів} = \frac{\text{Фактичний коефіцієнт використання}}{\text{Плановий коефіцієнт використання}} \quad (1.6)$$

Група показників аналізу забезпеченості виробництва матеріальними ресурсами:

– Загальна потреба підприємства в конкретних видах матеріальних ресурсів визначає необхідну кількість конкретних видів матеріалів для виробництва продукції за певний період [14].

$$\text{Загальна потреба} = \text{Норма витрати матеріалів} \times \text{Плановий обсяг продукції} \quad (1.7)$$

– Наявний (фактичний) запас матеріалів відображає кількість матеріальних ресурсів, яка фактично є на складі підприємства в даний момент часу:

$$\text{Фактичний запас} = \text{Кількість матеріалів на складі} + \text{Замовлені матеріали} - \text{Використані матеріали} \quad (8)$$

– Нормативний запас матеріалів на складі - це заздалегідь встановлена кількість матеріалів, яка повинна бути на складі для забезпечення безперебійного виробництва та уникнення простоїв.

$$\text{Нормативний запас} = \text{Середньодобова потреба} \times \text{Норма часу на поповнення} + \text{Резервний запас} \quad (9)$$

– Індекс виконання норм запасу показує, наскільки фактичний запас матеріалів відповідає встановленим нормативам:

$$\text{Індекс виконання норм запасу} = \frac{\text{Фактичний запас}}{\text{Нормативний запас}} \quad (1.10)$$

– Величину надлишку/дефіциту запасу дозволяє оцінити, наскільки фактичні запаси відрізняються від нормативних:

$$\text{Величина надлишку / дефіциту} = \text{Фактичний запас} - \text{Нормативний запас} \quad (1.11)$$

Група показників оцінки ефективності використання основних засобів та обігових коштів підприємства

– Фондовіддача показує, скільки одиниць продукції виробляється на одиницю вартості основних засобів:

$$\text{Фондовіддача} = \frac{\text{Обсяг виробленої продукції}}{\text{Середньорічна вартість основних засобів}} \quad (1.12)$$

– Фондоємність показує, скільки одиниць вартості основних засобів необхідно для виробництва одиниці продукції.

$$\text{Фондоємність} = \frac{\text{Середньорічна вартість основних засобів}}{\text{Обсяг виробленої продукції}} \quad (1.13)$$

– Фондоозброєність відображає забезпеченість підприємства основними засобами на одного працівника.

$$\text{Фондоозброєність} = \frac{\text{Середньорічна вартість основних засобів}}{\text{Середньооблікова чисельність працівників}} \quad (1.14)$$

– Коефіцієнта зносу показує, який відсоток основних засобів підприємства вже зношений.

$$\text{Коефіцієнт зносу} = \frac{\text{Сума нарахованого зносу}}{\text{Первісна вартість основних засобів}} \times 100\% \quad (1.15)$$

– Оборотність товарно-матеріальних запасів визначає, скільки разів за певний період (зазвичай рік) запаси були реалізовані та відновлені.

$$\text{Оборотність ТМЗ} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Середній залишок ТМЗ}} \quad (1.16)$$

– Середня тривалість одного обороту показує, скільки днів потрібно для одного повного циклу обігу товарно-матеріальних запасів.

$$\text{Середня тривалість одного обороту} = \frac{\text{Дні періоду}}{\text{Оборотність ТМЗ}} \quad (1.17)$$

Група показників оцінки динаміки матеріальних витрат:

– Агрегований індекс питомих витрат за кожним матеріалом показує зміни питомих витрат конкретного матеріалу за певний період [38].

– Індекс питомих витрат комплексу різних матеріалів на виробництво одиниці продукції вимірює, як змінилися витрати різних видів матеріалів на виробництво одиниці продукції у звітному періоді порівняно з базовим [38].

– Індекс питомих витрат різних видів матеріалів на обсяг реалізованої продукції відображає зміну питомих витрат різних видів матеріалів на обсяг реалізованої продукції за певний період.

– Ефективність підприємств відповідно до витратного підходу до визначення окупності витрат від основної діяльності через окупність витрат від основної діяльності дозволяє визначити, наскільки ефективно підприємство використовує свої витрати для отримання прибутку [3].

Аналіз та оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства базується на застосуванні різних методів, які дозволяють комплексно оцінити ступінь раціональності їх використання. Порівняльний метод - передбачає порівняння фактичних показників використання матеріальних ресурсів з нормативними або плановими показниками, що

дозволяє виявити відхилення, встановити причини відхилень та знайти резерви для підвищення ефективності.

Метод коефіцієнтів - використовується для оцінки різних коефіцієнтів, таких як матеріалоемність, матеріаловіддача, коефіцієнт використання матеріальних ресурсів, що дає змогу визначити, наскільки ефективно підприємство використовує ресурси при виробництві продукції. Факторний аналіз - дозволяє дослідити вплив окремих факторів на показники ефективності використання матеріальних ресурсів. За допомогою цього методу виявляються фактори, які найбільше впливають на матеріалоемність або фондівіддачу, що дозволяє спрямувати зусилля на оптимізацію [38].

Аналіз динаміки - використовується для вивчення змін у використанні матеріальних ресурсів у часі і можна відстежити тенденції, визначити можливі ризики, пов'язані з нераціональним використанням, та знайти шляхи для покращення. Нормативний метод - базується на визначенні та порівнянні фактичних витрат матеріальних ресурсів з нормативними витратами та використовується для контролю за дотриманням встановлених норм та стандартів. Метод маржинального аналізу - оцінює ефективність використання матеріальних ресурсів через аналіз співвідношення витрат та доходів, дозволяючи визначити, який обсяг матеріалів забезпечує максимальний прибуток [26].

Підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів є одним із ключових завдань для успішної діяльності підприємства. Ефективне управління основними та допоміжними матеріалами, сировиною і паливом прямо впливає на витрати виробництва. Чим оптимальніше ці ресурси використовуються, тим менше їх необхідно для виготовлення певної кількості продукції. У свою чергу, це не лише знижує собівартість продукції, але й підвищує конкурентоспроможність підприємства на ринку. Завдяки зменшенню витрат на матеріали, підприємство має можливість інвестувати заощаджені кошти в розвиток, нові технології або вдосконалення продукції, що сприяє загальному зростанню [40].

Оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів підприємств має бути комплексною і базуватися на системі статистичних показників, що відображають різні аспекти використання ресурсів. Важливо, щоб оцінка здійснювалася з урахуванням встановлених галузевих нормативів, які враховують особливості конкретної галузі та визначають стандарти використання матеріальних ресурсів.

Серед основних показників, які використовуються для аналізу ефективності використання оборотних коштів, належать: коефіцієнт оборотності оборотних коштів - показує, скільки разів за певний період оборотні кошти обертаються у виробничому процесі. Чим більший коефіцієнт, тим ефективніше підприємство використовує свої ресурси; середня тривалість одного обороту - кількість днів, за які відбувається один повний цикл обертання оборотних коштів. Скорочення цього показника вказує на більш раціональне використання ресурсів; рентабельність оборотних коштів - відношення отриманого прибутку до суми оборотних коштів. Показує, наскільки ефективно підприємство використовує свої оборотні активи для отримання доходу; коефіцієнт завантаження оборотних коштів - характеризує, яка частка оборотних коштів витрачається на виробництво кожної одиниці продукції [23].

Таким чином, ефективність використання матеріальних ресурсів безпосередньо пов'язана з економічною стабільністю та успіхом підприємства в умовах жорсткої конкуренції. Тому важливо постійно вдосконалювати методи обліку, планування та контролю за витратами ресурсів, а також впроваджувати нові технології, які дозволять зменшити втрати і покращити результати діяльності.

Висновки до розділу 1

Аналіз літературних джерел показав, що єдиного визначення поняття «матеріальні ресурси» не існує, і різні науковці трактують його по-різному, залежно від контексту та специфіки досліджень. Попри це, загальноприйнятим є підхід, за яким матеріальні ресурси асоціюються з такими термінами, як «виробничі запаси», «матеріальні цінності» та «предмети праці». Крім цього, узагальнено, що матеріальні ресурси - це сукупність фізичних елементів, необхідних для здійснення усього виробничого процесу, що включають усю ресурсні базу підприємства необхідну для створення продукції і є безпосередньою складовою виробничого процесу.

Класифікація матеріальних ресурсів узагальнює основні їх складові, які забезпечують процеси виробництва та обслуговування в аграрному секторі.

Ефективне використання матеріальних ресурсів, включає оптимізацію їх закупівлі, зберігання та споживання, дозволяє мінімізувати втрати і зменшити витрати на виробництво. При цьому, реалізація управління матеріальними ресурсами підприємства відбувається на трьох основних рівнях: стратегічному, тактичному та оперативному.

У науковій літературі існує широкий спектр показників, що оцінюють використання матеріальних ресурсів. Узагальнено групи методі оцінювання матеріальних ресурсів, зокрема: група показників аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів, група показників аналізу забезпеченості виробництва матеріальними ресурсами, група показників оцінки ефективності використання основних засобів та обігових коштів підприємства; група показників оцінки динаміки матеріальних витрат.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»

2.1. Загальна характеристика діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»

Аграрний сектор є важливою складовою економіки України, яка забезпечує продовольчу безпеку та значну частину експортних надходжень. Оцінка його діяльності є необхідною для розуміння ефективності використання ресурсів, впливу державної підтримки та адаптації до нових економічних умов. В аграрному секторі спостерігається значна динаміка виробництва. За даними, у 2023 році було зібрано рекордний урожай сільськогосподарських культур - 86 млн тон зернових та зернобобових, що свідчить про високий рівень продуктивності та ефективності агровиробництва, незважаючи на виклики, пов'язані з війною та втратою частини сільськогосподарських угідь на окупованих територіях [28].

Важливою є також державна підтримка аграрного сектору є важливим аспектом, що впливає на його розвиток. Сучасні підходи до оцінки ефективності державної підтримки включають аналіз цінової політики, прямої підтримки виробництв та узагальнюючих показників регуляторної політики [16]. Важливою метою є забезпечення стабільності аграрного сектора через фінансові заходи, які допомагають зберегти робочі місця та запобігти банкрутству підприємств.

ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» є суб'єкт господарювання, який спеціалізується на сільськогосподарській діяльності. Основним видом діяльності підприємства є вирощування та реалізація сільськогосподарської продукції рослинництва, а також обробка земельних ділянок. Статутний капітал підприємства складає 1000.00 грн., що свідчить про невеликі початкові інвестиції в його діяльність. Підприємство офіційно зареєстроване та має власний код ЄДРПОУ - 33653374, який ідентифікує його в державних

реєстрах, що дозволяє підприємству здійснювати легальну діяльність, укладати договори, працювати з партнерами та клієнтами, а також звітувати перед державними органами згідно з вимогами чинного законодавства.

ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» розташовано неподалік від обласного центру, що дозволяє організовувати збут на регіональних ринках, зручну транспортну інфраструктуру та логістичні зв'язки. Кліматична зона, температурний режим, кількість опадів, тривалість вегетаційного періоду підходить під вирощування продукції рослинництва. Оптимальне розташування враховує умови, сприятливі для вирощування певних культур. ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» розташоване поблизу автошляхів і залізниці має перевагу у швидкості та вартості доставки, постачальників добрив, насіння та інших важливих матеріалів може суттєво знижувати витрати.

Метою ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» є забезпечення ефективного функціонування аграрного сектору через створення сучасного виробництва та збуту якісної сільськогосподарської продукції. Підприємство прагне підвищити врожайність та якість продукції, використовуючи агротехнології та оптимізуючи процеси обробітку ґрунту. Одним із ключових завдань є розвиток інфраструктури транспортування сільськогосподарських товарів, що забезпечить швидку та якісну доставку продукції.

ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» займається переважно виробництвом продукції рослинництва, частка якого становить близько 90% у загальному обсязі товарної продукції. ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» має значний ресурсний потенціал, включаючи родючі земельні угіддя, що дозволяє отримувати високі врожаї. У складі підприємства працює 18 осіб, що забезпечує ефективне управління виробничими процесами та реалізацію інноваційних технологій.

Органом управління ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» є два ключові структури. Вищим органом підприємства виступають Загальні збори учасників, які мають повноваження приймати стратегічні рішення щодо діяльності підприємства, затверджувати важливі документи та визначати

напрямки розвитку. Виконавчим органом, що відповідає за щоденне управління та реалізацію ухвалених рішень, є директор. Директор здійснює поточне керівництво підприємством, приймає рішення щодо операційних питань, організовує роботу персоналу, забезпечує виконання планів та відповідає за загальну ефективність діяльності. Така структура управління забезпечує чіткий розподіл відповідальності та ефективний контроль за виконанням стратегічних і операційних завдань.

У 2023 році ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» основну увагу приділяє вирощуванню таких культур рослинництва як пшениця, кукурудза, соняшник, соя, ріпак, озимий ячмінь. Аналіз динаміки посівних площ досліджуваного підприємства представлена у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка посівних площ ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»
у 2021-2023 роках

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023/2021, %
Загальна земельна площа, га	635	876	903	142,20
Площа сільськогосподарських угідь, га	635	876	903	142,20
Із них взято орендовано	570	700	857	150,35
Площа ріллі, га	625	860	890	142,40
Із них взято орендовано	600	800	825	137,50
Посівна площа	625	860	890	142,40
Питома вага посівних площ у ріллі, %	100	100	100	0.0
Коефіцієнт сільськогосподарського освоєння землі, га	1.0	1.0	1.0	100

У діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» відбулося зростання загальної земельної площі на 42,2% з 2021 по 2023 рік, досягнувши 903 га. Площа сільськогосподарських угідь зросла аналогічно на 42,2% за три роки. Кількість орендованих угідь зросла на 50,35% порівняно з 2021 роком, що відображає активне використання оренди для розширення площі

оброблюваних земель. Площа ріллі за три роки збільшилася на 42,4%, що свідчить про розширення саме оброблюваних земель, які використовуються для вирощування культур. Орендовані площі ріллі зросли на 37,5%, що вказує на поступове збільшення залежності від орендованих земель для вирощування культур. Щороку підприємство прагне збільшувати площі для вирощування культур, залучаючи нові земельні паї через оренду. Це дозволяє поступово розширювати оброблюваний земельний масив, збільшуючи обсяги вирощування сільськогосподарської продукції та посилюючи конкурентні позиції на ринку.

На земельних угіддях ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» вирощують основні культури, що користуються найбільшим попитом у регіоні, що забезпечує стабільний збут продукції та задовольняє потреби місцевого населення в основних аграрних товарах, сприяючи сталому розвитку агросектору в межах району (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Структура посівних площ за основними видами культур ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2021-2023 роках

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023/2021, %
Загальна земельна площа, га	635	876	903	142,20
Із них:				
Пшениця	190	234	263	138,42
Кукурудза	35	56	43	122,86
Соняшник	102	169	189	185,29
Соя	56	67	62	110,71
Ріпак	132	190	209	158,33
Озимий ячмінь	120	160	137	114,17

У діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за звітний період відбулося суттєве зростання площі під пшеницею на 38,42%. За три роки посівна площа під кукурудзою зросла на 22,86%, проте в 2023 році спостерігається деяке скорочення порівняно з попереднім роком. Площа під соняшником збільшилася на 85,29%, що склало найбільший приріст серед усіх культур,

що вказує на високий попит або прибутковість соняшнику для підприємства. Помірне зростання площі під соєю на 10,71%, що може свідчити про стабільний, але не надто високий попит на цю культуру в регіоні. Посіви ріпаку зросли на 58,33%, відображаючи підвищену зацікавленість у цій культурі, яка має високий попит на внутрішньому та зовнішньому ринках. Також відбулося збільшення площі під озимим ячменем на 14,17%, хоча темпи зростання були меншими порівняно з іншими культурами.

Аналіз загальної структури товарної продукції ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2021-2023 роках представлена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Загальна структура товарної продукції ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2021-2023 роках

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023/2021, %
Реалізовано всього товарної продукції, тис. грн., із них:	3870,0	6739,0	10230,0	264,34
Пшениця	879,00	1478,00	2119,00	241,07
Кукурудза	473,00	523,00	671,00	141,86
Соняшник	1089,00	1760,00	2650,00	243,34
Соя	279,00	680,00	1080,00	387,10
Ріпак	992,00	1760,00	2930,00	295,36
Озимий ячмінь	158,00	538,00	780,00	493,67

Загалом починаючи з 2021 року розмір товарної продукції ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» поступово зростає. Значне зростання загального обсягу реалізації продукції на 164,34% за три роки, досягнувши 10230 тис. грн. Стабільне зростання виручки від продажу пшениці на 141,07%, що демонструє досить високий попит на культуру, що відображається у поступовому зростанні виручки. Збільшення виручки від продажу кукурудзи на 41,86%, це менше порівняно з іншими культурами, що може свідчити про менший попит або стабільну цінову політику. Обсяги реалізації соняшнику зросла на 143,34%, що вказує на високий попит на культуру та її значення для прибутковості підприємства. Виручка від реалізації сої зросла на

287,10%, що може бути наслідком збільшення попиту або кращої ціни на цю продукцію на ринку. Обсяг виручки від озимого ячменю зріс найбільше - на 393,67%, що вказує на стрімкий попит і вигідні ринкові умови для продажу цієї культури. Отже, підприємство демонструє позитивну динаміку реалізації по всіх основних культурах, з особливо високим приростом виручки від сої, ріпаку та озимого ячменю.

Розглянемо основні фінансово-економічні показники діяльності підприємства ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2021-2023 роках, аналіз яких наведено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз основних показників діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»
2021-2023 роки

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2023/2021, %
Чистий дохід (тис. грн)	1817,26	2336,65	3089,00	169,98
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт і послуг), (тис. грн)	800,00	1715,29	2319,00	289,88
Чистий прибуток, (тис. грн)	887,98	431,18	770,00	86,71
Рентабельність, %	1,11	0,25	0,33	29,91
Кількість працюючих	11	13	15	136,36
Землезабезпеченість, га/люд	57,73	67,38	60,20	104,28
Продуктивність праці	165,21	179,74	205,93	124,65
Витрати на заробітну плату, тис. грн.	107,8	140,4	189	175,32

За період 2021-2023 років чистий дохід ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» зріс на 69,98%, що свідчить про розширення обсягів реалізації продукції та частково підвищення цін на продукцію. У діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» відбулося суттєве збільшення собівартості реалізованої продукції, майже втричі на 189,88%, що є результатом зростання витрат на виробництво, зростанням цін на добриво та паливо. Чистий прибуток у 2023 році становив 770 тис. грн, що на 13,29% менше порівняно з 2021 роком, але зниження прибутковості пов'язане зі стрімким зростанням собівартості, що призвело до зменшення рентабельності підприємства. Рентабельність

підприємства теж знизилася з 1,11% у 2021 році до 0,33% у 2023 році, що становить лише 29,91% від рівня 2021 року. За останні три роки зросла кількість працюючих на досліджуваному підприємстві, тому відповідно зріс і показник землезабезпеченості на 4,28% з 57,73 га/люд до 60,20 га/люд, хоча в 2023 році вона дещо знизилася порівняно з 2022 роком. Витрати на оплату праці теж зросли на 75,32%, що пов'язане із розширенням штату та підвищенням рівня мінімальної заробітної плати.

Динаміка основних фінансово-економічних показників діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2021-2023 роках представлена на рис. 2.1.

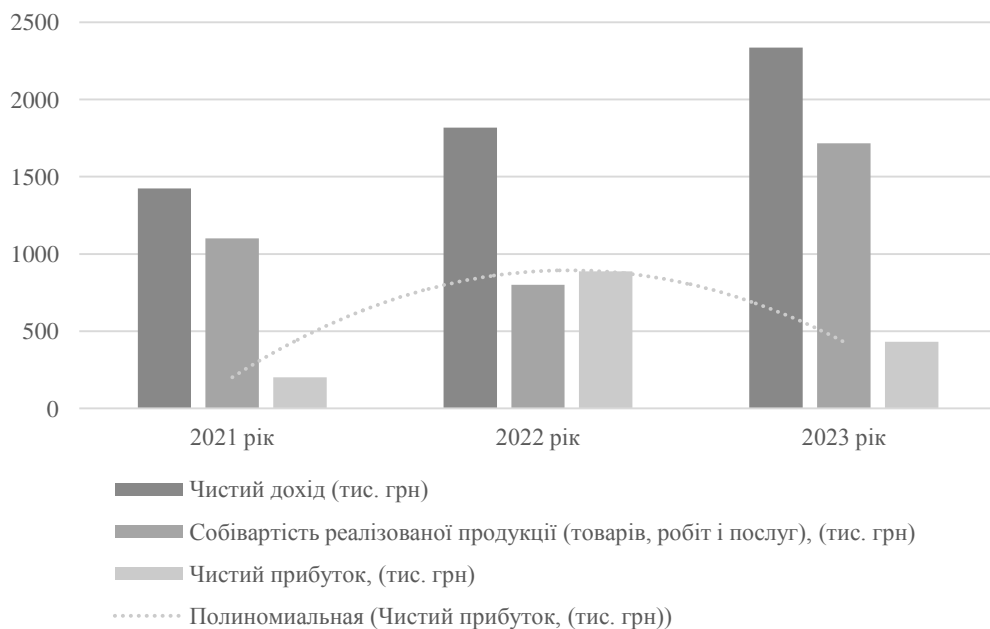

Рис. 2.1. Динаміка основних фінансово-економічних показників діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2021-2023 роках

Отже, загалом ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за останні роки демонструє позитивну динаміку щодо зростання доходу, активів та продуктивності праці, хоча значне збільшення собівартості та зниження чистого прибутку вказує на необхідність оптимізації витрат для підвищення ефективності діяльності та рентабельності.

2.2. Аналіз складу та структури матеріальних ресурсів підприємства

Важливо, щоб ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» було забезпечене необхідними матеріальними ресурсами, оскільки це є основою для ефективної роботи підприємства. Оптимальні норми забезпечення матеріальними ресурсами дозволять підприємству не лише підтримувати стабільний виробничий процес, але й максимально використовувати свій потенціал у вирощуванні сільськогосподарських культур.

Для досягнення певного оптимального рівня важливо врахувати кілька аспектів. По-перше, потрібно регулярно аналізувати потреби у матеріалах, таких як добрива, насіння, засоби захисту рослин і техніка, щоб забезпечити їх відповідність обсягам виробництва. По-друге, слід приділяти увагу якості ресурсів. Використання високоякісних матеріалів позитивно вплине на продуктивність та якість продукції, що, в свою чергу, підвищить конкурентоспроможність підприємства на ринку. Крім того, економічність витрат на матеріальні ресурси є ключовим фактором для підвищення рентабельності. Оптимальні норми повинні враховувати як витрати на закупівлю, так і можливість зниження собівартості продукції.

У процесі діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» активно використовують три ключові елементи як основні та оборотні засоби та персонал. Аналіз складу і динаміки основних наявних ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за 2021-2023 роки представлено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Склад і динаміка основних наявних ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за 2021-2023 роки

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2023/2021, %
Загальний обсяг ресурсів, тис. грн.	5543,06	6546,39	6478,00	116,87
Основні фонди, тис. грн.	2018,14	2356,09	2790,05	138,25
Оборотні фонди, тис. грн.	3417,12	4049,90	3498,95	102,39
Фонд оплати праці, тис. грн.	107,80	140,40	189,00	175,32

Протягом останніх років загальний обсяг ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» зріс на 16,87%, з 5543,06 тис. грн у 2021 році до 6478,00 тис. грн у 2023 році, що має позитивні тенденції в нарощуванні ресурсної бази підприємства, що дозволяє підвищити його виробничі можливості. Значний приріст основних фондів на 38,25% (з 2018,14 тис. грн у 2021 році до 2790,05 тис. грн у 2023 році) вказує на активні інвестиції в оновлення та модернізацію технічного забезпечення, як результат впливає на продуктивність та ефективність виробництва, оскільки дотримання послідовності певних процесів зазвичай забезпечують кращу продуктивність. Також відбулося зростання обсягів оборотних засобів та фонду оплати праці. Оборотні фонди зросли на 2,39%, що свідчить про їх стабільність у короткостроковому управлінні ресурсами. Зниження темпів росту в порівнянні з основними фондами може свідчити про необхідність активізації управлінських заходів для покращення обігових засобів, щоб забезпечити ефективність у виробничому процесі. Але все ж, ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» варто звернути увагу на оптимізацію оборотних фондів для підтримання високої ефективності виробничих процесів.

Склад основних ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2023 році представлено на рис. 2.2.

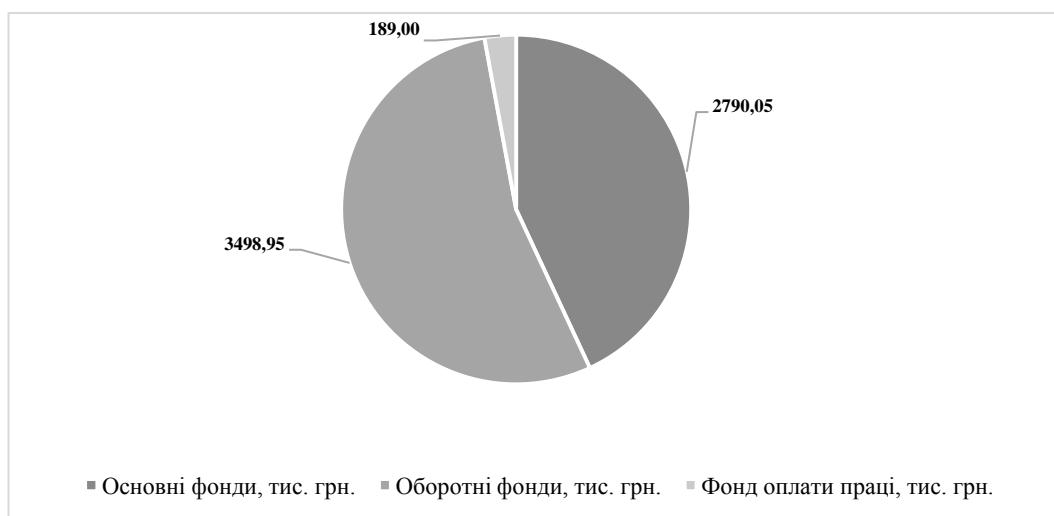

Рис. 2.2. Склад основних ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2023 році

Загальний аналіз структури запасів та матеріальних ресурсів є дозволив визначити, які компоненти запасів є найзначнішими для виробничого процесу, а також виявити можливі резерви для оптимізації управління матеріальними ресурсами (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Аналіз структури наявних запасів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»
у 2021-2023 роках, тис. грн.

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2023/2021, %
Оборотні засоби, тис. грн.	3417,12	4049,90	3498,95	102,39
Запаси всього, із них	1890,00	2019,00	2376,00	125,71
Матеріальні ресурси, у тому числі у складі:	1427,00	1442,00	1747,00	122,42
Насіння та інший посадковий матеріал	487,00	489,00	603,00	123,82
Паливо та інші ПММ	330,00	329,00	391,00	118,48
Добрива і пестициди	328,00	338,00	462,00	140,85
Запасні частини	283,00	286,00	291,00	102,83
Готова продукція	346,00	457,00	487,00	140,75

За поточний звітний період у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» відбулися наступні зміни у складі матеріальних ресурсів:

1. Загальний обсяг запасів виріс на 25,71%, що демонструє позитивну динаміку, що свідчить про підвищення забезпеченості матеріальними ресурсами, що важливо для безперервності виробництва.

2. Матеріальні ресурси в цілому зросли на 22,42%, що відображає успішні інвестиції в сировину та забезпечення виробництва.

3. Зростання кількості насінневого матеріалу на 23,82% підкреслює акцент підприємства на підвищення якості та кількості посадкового матеріалу, що позитивно позначиться на врожайності.

4. Паливо та інші паливно-мастильні матеріали (ПММ) мало незначне зростання на 18,48% свідчить про стабільний попит на енергетичні ресурси, але варто розглянути можливості зниження витрат у цій категорії.

5. Значне зростання добрива і пестициди на 40,85% є особливо позитивним, оскільки воно свідчить про підвищену увагу до захисту культур і, відповідно, потенційного зростання врожайності.

В цілому, аналіз показників представлених у табл. 2.6 демонструє позитивну динаміку в управлінні запасами та оборотними фондами у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА». Оптимізація певних процесів може сприяти подальшому підвищенню ефективності і рентабельності підприємства.

Графічне представлення структури наявних матеріальних ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2023 році представлено на рис. 2.3.

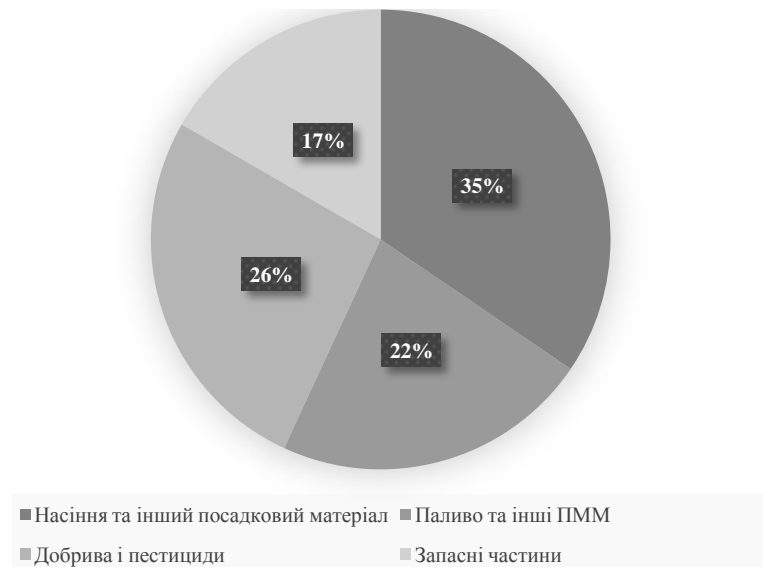

Рис. 2.3. Структури наявних матеріальних ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2023 році

Якщо врахувати обмежену номенклатуру саме матеріальних ресурсів на ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА», то важливо також ретельно оцінити необхідність потреб у ресурсах, що мають найбільшу питому вагу саме у собівартості продукції. У контексті аграрного виробництва це означає, що

певні види сировини та матеріалів можуть мати вирішальний вплив на формування витрат і, відповідно, на рентабельність підприємства.

По-перше, необхідно ідентифікувати ті ресурси, які найбільше впливають на собівартість. До складу таких ресурсів входять добрива, насіння та засоби захисту рослин, що використовуються у вирощуванні культур. Визначивши ключові матеріали, підприємство може зосередитися на їх оптимізації - аналізуючи витрати, ведучи переговори з постачальниками та вивчаючи можливості зниження цін на необхідні сировини.

По-друге, важливо провести аналіз ринку, щоб зрозуміти, які тенденції впливають на ціноутворення та доступність ресурсів. Зміни у попиті та пропозиції можуть значно вплинути на витрати, тому підприємству слід бути гнучким і готовим адаптувати свої закупівлі до змінних умов.

По-третє, ефективне управління запасами є ключовим фактором. Підприємство повинно впроваджувати системи моніторингу запасів, щоб уникнути як дефіциту, так і надлишку матеріалів зберігаючи ліквідність і зменшити витрати на зберігання.

У табл. 2.7 представлений аналіз повноти забезпеченості потреб у матеріальних ресурсах основних видів культур, які вирощує ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА».

Таблиця 2.7

Аналіз повноти забезпеченості потреб у матеріальних ресурсах основних видів культур ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2022-2023 роках

Сільськогосподарські культури	Вихід товарної продукції з 1 т посадкового матеріалу, т	Вихід продукції рослинництва, т/га	Потреба у матеріальних ресурсах, т	Потреби, які встановлено після аналізу, тис. грн.	Відхилення (+; -)
Пшениця	2,51	5,05	930,00	1190,00	+260,00
Кукурудза	3,08	4,31	1630,00	1450,00	-180,00
Соняшник	2,89	3,45	1345,00	1380,00	+35,00
Соя	2,18	2,10	1275,00	1250,00	-25,00
Ріпак	2,39	5,32	1385,00	1450,00	+65,00

Озимий ячмінь	2,61	4,08	1365,00	1350,00	-15,00

На основі аналізу даних табл. 2.7 можна зробити висновок, що пшениця і ріпак мають найбільшу продуктивність і є основними культурами у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА». Саме посадковий матеріал для пшениці і ріпаку визначаються як пріоритетний ресурс, враховуючи їхню важливість для виробничого процесу та значний рівень споживання. Також, аналіз показує, що потреба в таких ключових ресурсах, як пшениця та ріпак, перевищує наявні обсяги на 260 та 65 відповідно, що свідчить про необхідність забезпечення стабільних поставок посівних матеріалів для цих видів культур. Водночас для інших видів культур, таких як кукурудза, соя, соняшник, озимий ячмінь надходять у достатній або навіть надмірній кількості, оскільки їх потреба у виробничому процесі є значно меншою.

Оптимізація постачання сировини, що враховуватиме реальні потреби ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА», дозволить зосередити ресурси на найважливіших матеріалах, зокрема пшениці та ріпаку, і зменшити витрати на надмірні запаси менш пріоритетної сировини.

Після проведення всіх необхідних розрахунків та аналізу фінансових показників ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА», наступним кроком є формування узагальнюючих даних щодо оцінки роботи підприємства з матеріально-технічного забезпечення. Такі дані дозволить наочно відобразити основні результати і тенденції, які склалися в процесі забезпечення виробничих потреб ресурсами (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Стан матеріально-технічного забезпечення матеріальних ресурсів

ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2023 році

Групи матеріально-технічного забезпечення	Фактичне надходження матеріальних ресурсів у 2022 році, тис. грн.	Фактичне надходження матеріальних ресурсів у 2023 році, тис. грн.	Відхилення, +/-	% виконання
Матеріальні ресурси,	15,00	305,00	290,00	20,33

у тому числі у складі:				
Насіння та інший посадковий матеріал	2,00	114,00	112,00	57,00
Паливо та інші ПММ	-1,00	62,00	63,00	-62,00
Добрива і пестициди	10,00	124,00	114,00	12,40
Запасні частини	3,00	5,00	2,00	1,67

Представлена узагальнююча табл. 2.8 дозволить керівництву ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» демонструє певне уявлення про ефективність управління матеріально-технічного забезпечення, що допоможе у прийнятті обґрунтованих рішень щодо оптимізації ресурсів і підвищення загальної продуктивності.

Так, загальний приріст матеріальних ресурсів у 2023 році склав 290 тис. грн, що забезпечило виконання плану на 20,33%. Обсяги поставок насіння та інших посадкових матеріалів, зокрема на 112 тис. грн, що склало 57% від запланованого показника. Спостерігається негативне значення показника паливо та інші паливно-мастильні матеріали відхилення на -62 тис. грн, що свідчить про недоотримання запланованих обсягів. Така ситуація може призвести до ускладнень у виробничих процесах, оскільки паливні ресурси є критично важливими для сільськогосподарської техніки та транспорту. Збільшення обсягів постачання добрива і пестицидів на 114 тис. грн. призвело до з виконанням плану на 12,4% показує позитивну динаміку.

Проте загалом забезпеченість ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» запасами складає лише 20,33%, що свідчить про недостатній рівень роботи відповідального на підприємстві щодо матеріально-технічного забезпечення. Представлена вище ситуація може негативно впливати на виробничі процеси, оскільки недостатня кількість запасів може призвести до затримок у виконанні замовлень і, як наслідок, зниження продуктивності.

Виконання плану щодо постачання групи матеріальних ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за видами культур, які вирощувало підприємство у 2023 році представлено на рис. 2.4.

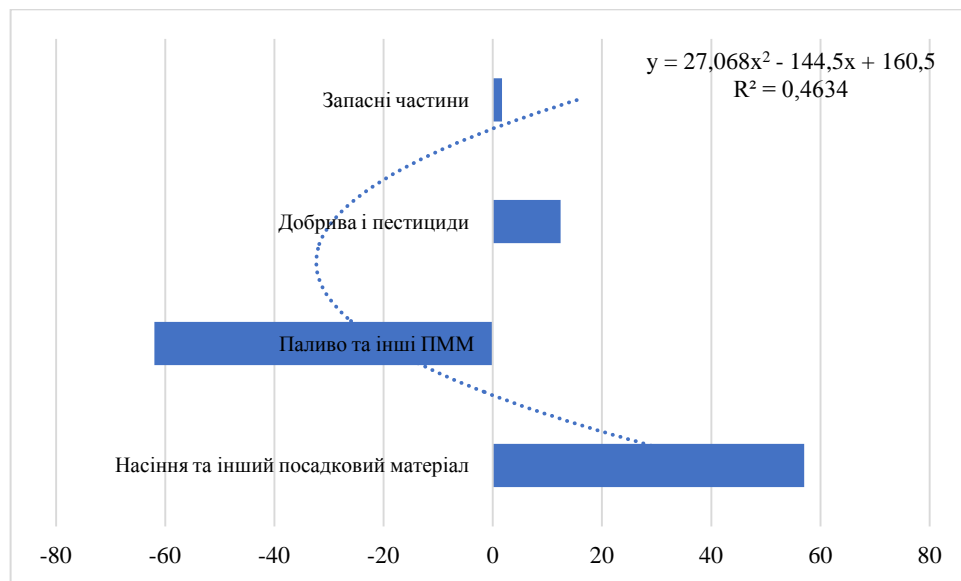

Рис. 2.4. Відсоток виконання плану щодо постачання групи матеріальних ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за видами культур

Наявність обмежених запасів може також вплинути на здатність ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» реагувати на зміни в ринкових умовах, а також на забезпечення стабільного виробничого процесу. Важливо вжити заходів для покращення матеріально-технічного забезпечення, зокрема, оптимізувати процеси замовлення та зберігання запасів, щоб досягти більшого рівня забезпеченості.

Отже, матеріальні ресурси у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» відображають важливу складову його діяльності та забезпечують безперервність виробничих процесів і впливають на ефективність роботи підприємства. Важливо розуміти, які саме запаси існують у складі підприємства, як вони управляються, а також які чинники впливають на їх оптимізацію. Ефективне управління матеріальними ресурсами дозволяє оптимізувати виробничі процеси, зменшити витрати та підвищити рентабельність. Крім того, загальний аналіз структури запасів та

матеріальних ресурсів дозволяє підприємству виявити ключові фактори, що впливають на ефективність його роботи та відкриває можливості для оптимізації процесів, зменшення витрат і підвищення продуктивності. В результаті, підприємство здатне адаптуватися до змін на ринку і покращити свою конкурентоспроможність.

2.3. Оцінка ефективності управління матеріальних ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»

В управління матеріальними ресурсами на ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» важливим є чітке дотримання п'яти основних функцій управління: планування, організації, мотивації, контролю та координації.

На етапі планування у процесах управління матеріальними ресурсами визначають обсяги, номенклатура та строки постачання матеріальних ресурсів, які необхідні для забезпечення виробничих процесів. Планування дозволяє оцінити потреби підприємства в ресурсах, враховуючи можливі коливання попиту і пропозиції. Розробляються також резервні плани на випадок затримок чи нестачі матеріалів.

На етапі організації у процесах управління матеріальними ресурсами передбачається створення чіткої системи управління ланцюгами постачання, розподілу ресурсів між підрозділами, складування та зберігання. Важливо правильно організувати логістику і визначити ефективні канали постачання, щоб забезпечити своєчасну доставку матеріалів без додаткових витрат.

Мотиваційна складова щодо управління матеріальними ресурсами спрямований на стимулювання персоналу до ефективної роботи в рамках встановлених завдань. Для цього застосовуються різні форми заохочень, як-от премії за економію ресурсів або за своєчасне постачання. Мотивація співробітників безпосередньо впливає на продуктивність і якість управління запасами.

Контроль у процесах управління матеріальними ресурсами є необхідним для забезпечення належного обліку й використання матеріальних ресурсів. Завдяки контролюється дотримання норм витрат, аналізується ефективність використання ресурсів, а також фіксуються відхилення від запланованих показників. Контроль дозволяє швидко виявляти проблеми й оптимізувати витрати підприємства.

Координація всіх процесів забезпечує узгодженість дій між різними підрозділами підприємства, зокрема, між відділом закупівлі, виробничими підрозділами та логістичним відділом. Злагоджена координація дає змогу швидко вирішувати поточні завдання та забезпечувати стабільний потік матеріальних ресурсів у відповідності до потреб виробництва.

Собівартість одиниці продукції є показником, що узагальнює ефективність використання спожитих ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» та відображає, наскільки раціонально були використані матеріальні, трудові та інші ресурси при виробництві продукції, і є важливим індикатором конкурентоспроможності та прибутковості.

Аналіз динаміки витрат на 1 грн реалізованої продукції дозволяє виявити структуру витрат за основними економічними елементами та оцінити їх зміни з часом (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Динаміка витрат на 1 грн. обсягу товарної продукції ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2021-2023 роках

Показник	Роки			Відхилення 2023 від 2021 років	
	2021	2022	2023	Абсол., +/-	Відносне, %
Обсяг реалізованої продукції, тон	98000,00	114000,00	138000,00	40000,00	140,82
Собівартість реалізованої продукції, у тому числі, грн	800000,00	1715290,00	2319000,00	1519000,00	289,88
матеріальні витрати	544000,00	1166397,20	1576920,00	1032920,00	289,88
витрати на оплату праці	144000,00	308752,20	417420,00	273420,00	289,88
витрати на соціальні заходи	31680,00	67925,48	91832,40	60152,40	289,88

амортизація	56900,00	133792,62	180882,00	123982,00	317,89
інші виробничі витрати	23420,00	38422,00	51945,00	28525,00	221,80
Витрати на виробництво на 1 грн., з них	8,16	15,05	16,80	8,64	205,85
матеріальні витрати на 1 грн.	5,54	10,23	11,43	5,88	205,85
витрати на оплату праці	1,48	2,71	3,02	1,56	205,85
витрати на соціальні заходи на 1 грн.	0,32	0,60	0,67	0,34	205,85
амортизація на 1 грн.	0,57	1,17	1,31	0,73	225,75
інші виробничі витрати на 1 грн.	0,25	0,34	0,38	0,14	157,51

Відповідно проведений аналіз (табл. 2.8) надає можливість відстежити, які з витратних елементів найбільше впливають на зростання або зниження собівартості, а також знайти способи її оптимізації. Розглядаючи витрати в розрізі економічних елементів, можна детально оцінити ефективність використання ресурсів, таких як сировина, паливо, енергія, амортизація та заробітна плата, що дає змогу керівництву підприємства ухвалювати обґрунтовані рішення для підвищення ефективності виробництва.

Динаміка матеріальних витрат на 1 грн. собівартості виробленої продукції рослинництва ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» представлена на рис. 2.5.

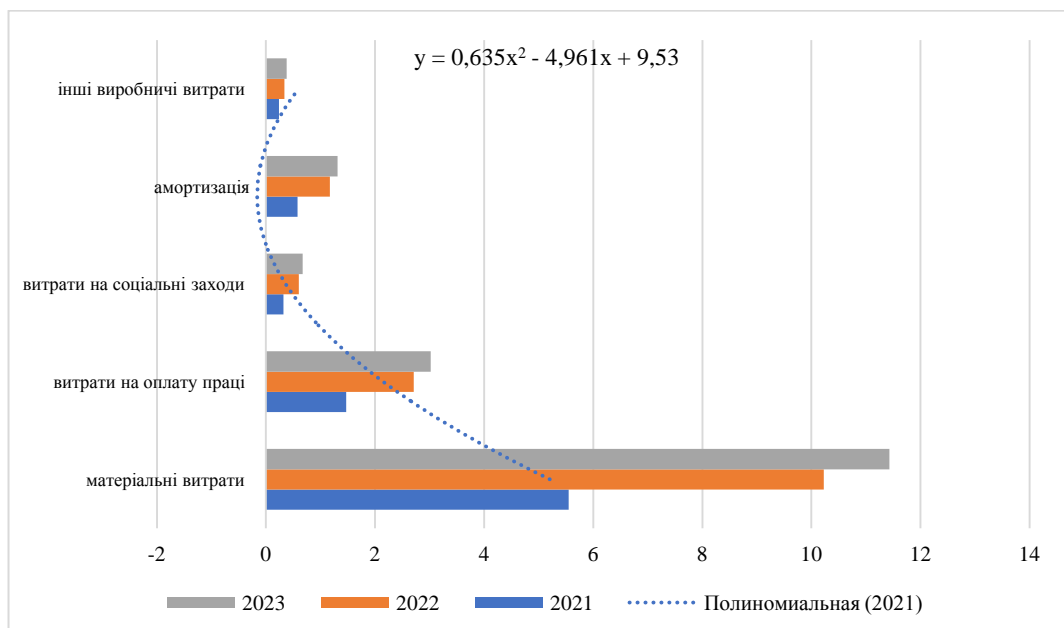

Рис. 2.5. Динаміка матеріальних витрат на 1 грн. собівартості вирощеної продукції рослинництва ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за 2021-2023 роки

Для оцінки ефективності використання матеріально-технічної складової ресурсів підприємства застосовуються ключові показники, які дають змогу всебічно оцінити рівень раціонального використання матеріальних ресурсів (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Показники оцінки ефективності використання майнових ресурсів
ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2021-2023 роках

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2023/2021, %
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,613	0,834	0,912	148,777
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,234	0,198	0,091	38,889
Фондовіддача, грн./грн.	1,573	1,526	1,483	94,278
Фондоозброєність, тис. грн/особу	398,13	403,53	459,63	115,447
Фондоємність, грн./грн.	0,637	0,658	0,674	105,808

Аналіз показників оцінки ефективності використання майнових ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» (табл. 2.9) показав наскільки ефективно підприємство використовує свої матеріальні ресурси в процесі виробництва. Одним із ключових показників є фондовіддача, яка демонструє обсяг продукції, отриманої з кожної гривні, вкладеної в основні засоби. Фондовіддача ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» знизилася з 1,573 грн/грн у 2021 році до 1,483 грн/грн у 2023 році, що на 5,72% менше. Фондоозброєність та фондоємність зросли за досліджуваний період на 15,45%, досягнувши у 2023 році рівня 459,63 тис. грн/особу та відповідно на 5,81%, досягнувши значення 0,674 грн/грн у 2023 році, що свідчить про зростання вартості основних засобів, які використовуються для виробництва одиниці продукції.

Теж знизився коефіцієнт оновлення основних засобів до 0,091 у 2023 році, що становить лише 38,89% від рівня 2021 року та вказує на скорочення темпів оновлення основних засобів, що може свідчити про недостатні інвестиції в модернізацію обладнання. Коефіцієнт оновлення основних засобів дозволяє оцінити, як часто підприємство інвестує в оновлення матеріально-технічної бази. Високий рівень оновлення свідчить про регулярні інвестиції в основні фонди, що сприяє зниженню амортизаційних витрат і підвищенню ефективності виробництва.

Загальне підвищення коефіцієнта придатності та фондоозброєності у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» є позитивними змінами, проте низький рівень оновлення основних засобів та зниження фондовіддачі вказують на необхідність поліпшення інвестиційної діяльності для модернізації обладнання і підвищення продуктивності основних засобів.

Загальна ефективність використання майнових ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» може бути також оцінена через матеріаловіддачу, яка показує обсяг продукції на одиницю витрат матеріальних ресурсів. Підвищення цього показника є позитивною тенденцією, оскільки означає оптимізацію ресурсів та зниження собівартості продукції (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Показники оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів
ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2021-2023 роках

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2023/2021, %
Матеріаловіддача, грн./грн.	1,23	0,98	0,76	61,79
Матеріаломісткість, %	1,03	0,87	0,67	65,05
Питома вага посівних матеріалів у собівартості виробництва, %	68	71	69	101,47
Коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягу виробництва і матеріальних витрат	1,37	1,62	1,73	126,28
Коефіцієнт оборотності матеріальних ресурсів, оборот	2,7	2,8	2,3	85,19

Аналіз основних показників оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів у ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» дозволив визначити рівень продуктивності й оптимізації ресурсів та оцінити рівень матеріаловіддачі, матеріаломісткості та коефіцієнту оборотності. У діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» матеріаловіддача знизилася з 1,23 грн/грн у 2021 році до 0,76 грн/грн у 2023 році, що становить лише 61,79% від рівня 2021 року, що свідчить про зниження ефективності використання матеріальних ресурсів, що може бути наслідком нераціонального використання сировини.

Показник матеріаломісткості продукції також знизилася до 0,67 у 2023 році (65,05% від показника 2021 року), що є позитивним результатом і свідчить про скорочення матеріальних витрат на одиницю продукції. Зменшення матеріаломісткості є позитивною тенденцією, яка свідчить про економне використання сировини та матеріалів.

Питома вага посівних матеріалів у собівартості залишилася стабільною, з невеликим зростанням до 69% у 2023 році, що становить 101,47% від рівня 2021 року, що демонструє постійну важливість посівних матеріалів у загальній структурі витрат підприємства.

Коефіцієнт оборотності матеріальних ресурсів зменшився до 2,3 оборотів у 2023 році, що становить 85,19% від рівня 2021 року. Таке зниження вказує на сповільнення обігу матеріальних ресурсів, що може вплинути на швидкість їхнього використання та оновлення.

Комплексне оцінювання показників ефективності матеріальних ресурсів ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» дозволяє виявити можливості для вдосконалення виробничих процесів, підвищення рентабельності, а також поліпшення фінансових результатів підприємства. Хоча ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» досягло позитивних результатів у зниженні матеріаломісткості, зменшення матеріаловіддачі та коефіцієнта оборотності все ж потребують уваги. Тому доцільно розглянути можливості підвищення ефективності

використання матеріальних ресурсів для забезпечення кращих фінансових результатів і оптимізації виробничих витрат.

Оцінка впливу показників ефективності використання матеріальних ресурсів на обсяг товарної продукції є ключовим етапом у аналізі виробничої діяльності підприємства. Ефективність використання матеріалів безпосередньо впливає на собівартість продукції, що, в свою чергу, визначає конкурентоспроможність та прибутковість ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА». Крім того, вплив на обсяг товарної продукції можуть мати й інші фактори, такі як якість використаної сировини, технологічні процеси та управлінські рішення (рис. 2.6).

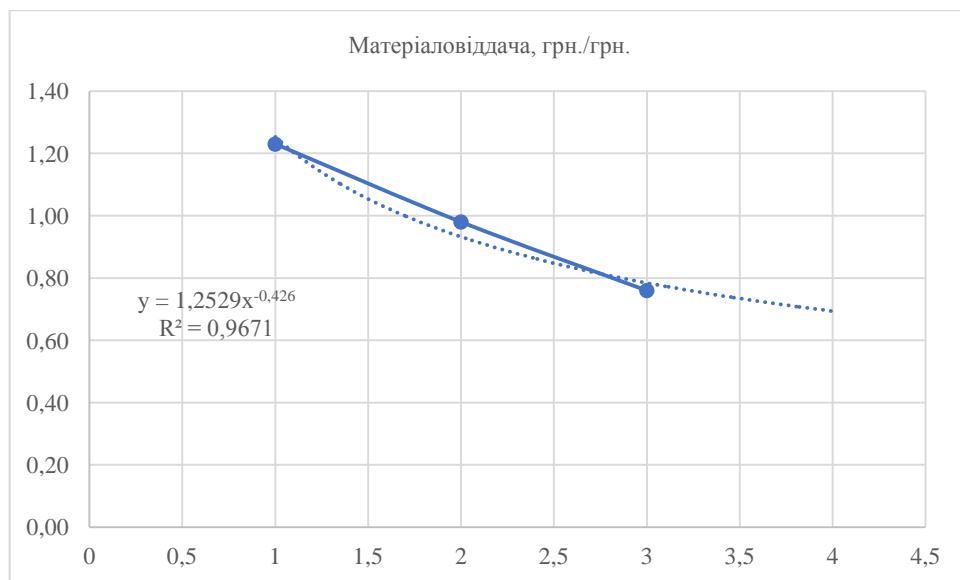

Рис. 2.6. Динаміка матеріаловіддачі продукції ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» у 2021-2023 роках

Прогноз рівня матеріаловіддачі на найближчий рік для ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» свідчить про незначне зростання цього показника. Така тенденція вказує на поступове підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства. Очікуване зростання матеріаловіддачі може бути результатом оптимізації виробничих процесів, вдосконалення технологій та раціональнішого підходу до використання сировини. Підвищення матеріаловіддачі сприятиме зниженню собівартості продукції та

збільшенню прибутковості. Водночас прогнозоване незначне зростання може вимагати додаткових заходів, спрямованих на стабільне підвищення цього показника в довгостроковій перспективі.

Також важливим є вплив сезонності на виробництво, особливо в аграрному секторі, де доступність сировини може коливатися в залежності від пори року. У таких випадках підприємствам потрібно розробити стратегії, що забезпечують стабільний обсяг товарної продукції протягом року.

У результаті, оцінка впливу показників ефективності використання матеріальних ресурсів на обсяг товарної продукції ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» дозволяє виявити резерви для підвищення виробничої ефективності та розробити стратегічні рішення, спрямовані на оптимізацію витрат і збільшення прибутковості підприємства.

Важливо, що для кожного підприємства динаміка матеріаловіддачі є індивідуальною, тому аналіз повинен бути адаптований до специфіки діяльності та умов ринку. На матеріаловіддачу ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» впливають такі основні фактори у діяльності аграрного підприємства:

1. Високоякісна сировина та матеріали підвищують продуктивність виробництва, зменшують втрати на переробку і, як результат, покращують матеріаловіддачу.

2. Використання сучасного обладнання та технологій підвищує ефективність використання ресурсів, зменшує відходи та втрати і, відповідно, сприяє зростанню матеріаловіддачі.

3. Раціональна організація процесів, мінімізація простоїв і оптимізація витрат дозволяють ефективніше використовувати матеріали, що підвищує показник матеріаловіддачі.

4. Досвідчені та кваліфіковані працівники можуть оптимальніше використовувати матеріали, зменшуючи кількість помилок і втрат у процесі виробництва.

5. Продукти з високою доданою вартістю або з меншим використанням матеріалів на одиницю продукції сприяють зростанню матеріаловіддачі.

Зміни в структурі продукції, наприклад, перехід до менш матеріаломістких товарів, позитивно впливають на показник.

6. Зростання цін на матеріали може знизити матеріаловіддачу, якщо не буде відповідного зростання ціни на продукцію. Ефективне управління витратами допомагає мінімізувати вплив цього чинника.

7. Мінімізація відходів та управління втратами у виробництві безпосередньо впливають на ефективність використання матеріалів.

8. Надійні та своєчасні постачання забезпечують стабільну роботу виробництва, що дозволяє зменшити втрати на зберігання та псування матеріалів, і тим самим підвищити матеріаловіддачу.

Для оцінки впливу різних чинників на обсяг товарної продукції застосуємо метод ланцюгових підстановок, що дозволяє виявити ступінь впливу кожного окремого чинника, змінюючи їхні значення поетапно та визначаючи приріст (або зниження) обсягу продукції на кожному етапі.

Процес ланцюгових підстановок полягає в поступовій заміні показників базового рівня на фактичні значення, що дає змогу отримати поетапні зміни результативного показника. Так, спочатку обчислюємо обсяг товарної продукції з урахуванням лише першого чинника, залишаючи інші на базовому рівні. Потім додаємо вплив другого чинника й так далі, аж поки всі змінні не будуть підставлені на фактичні значення [13].

Для оцінки зміни суми матеріальних витрат ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» можна використовувати декілька формул, залежно від того, які саме чинники хочеться врахувати:

1. Абсолютна зміна матеріальних витрат, формула (2.1):

$$\Delta \text{Матеріальні витрати} = \text{Матеріальні витрати}_{\text{поточний період}} - \text{Матеріальні витрати}_{\text{базовий період}}$$

$$\Delta \text{Матеріальні витрати} = 1747 - 1442 = +305$$

2. Зміна матеріальних витрат за рахунок обсягу виробництва, формула (2.2):

$$\Delta \text{Матеріальні витрати}_{\text{обсяг}} = (\text{Опрод}_{\text{факт}} - \text{Опрод}_{\text{план}}) * \text{МВодпрод}_{\text{факт}} \quad (2.2)$$

$$\Delta \text{Матеріальні витрати}_{\text{обсяг}} = (138000 - 114000) * 16,80 = 403200$$

3. Зміна матеріальних витрат за рахунок матеріаловіддачі, (формула 2.3):

$$\Delta \text{Матеріальні витрати}_{\text{матеріаловіддача}} = (\text{МВодпрод}_{\text{факт}} - \text{МВодпрод}_{\text{план}}) * \text{Опрод}_{\text{факт}} \quad (2.3)$$

$$\Delta \text{Матеріальні витрати}_{\text{матеріаловіддача}} = (16,80 - 15,05) * 1380000 = 241500$$

4. Загальна зміна матеріальних витрат (загальна сума), (формула 2.4):

$$\Delta \text{Матеріальні витрати}_{\text{заг}} = \Delta \text{Матеріальні витрати}_{\text{обсяг}} + \Delta \text{Матеріальні витрати}_{\text{матеріаловіддача}} \quad (2.4)$$

$$\Delta \text{Матеріальні витрати}_{\text{заг}} = 403200 + 241500 = 644700$$

У діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» зниження матеріаломісткості продукції та зростання матеріаловіддачі є позитивними показниками ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві. Представлена динаміка свідчить про те, що для виробництва одиниці продукції потрібно менше матеріальних витрат, що оптимізує процес і скорочує загальні витрати. Підвищення матеріаловіддачі означає, що кожна вкладена одиниця ресурсів приносить більший обсяг продукції, що сприяє підвищенню продуктивності і знижує собівартість.

Результати аналізу свідчать про тенденцію до зниження ефективності використання матеріальних ресурсів на ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» протягом 2021–2023 років. Важливим у діяльності підприємства є необхідність пошуку внутрішніх резервів, які б сприяли підвищенню ефективності управління ресурсами. Важливо зосередитися на оптимізації процесів постачання, зберігання та використання матеріалів, а також переглянути систему контролю за витратами, щоб мінімізувати втрати.

За результатами аналізу потрібно сформулювати тактичну та стратегічну політику ресурсозбереження, яка дозволить підвищити ефективність використання матеріальних ресурсів на підприємстві. Тактична політика має охоплювати короткострокові заходи, спрямовані на оптимізацію витрат, скорочення відходів та раціональне використання наявних ресурсів. Це може

включати контроль за витратами, покращення умов зберігання матеріалів, а також забезпечення їхнього якісного обліку. Стратегічна політика, у свою чергу, має передбачати впровадження новітніх технологій, модернізацію обладнання, а також пошук альтернативних постачальників, що дозволить підприємству забезпечити стійке скорочення витрат на матеріали та підвищити рентабельність у довгостроковій перспективі.

В умовах, що склалися для ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА», також доцільно розробити заходи, спрямовані на зменшення матеріаломісткості виробництва, підвищення швидкості обігу ресурсів та вдосконалення матеріально-технічного забезпечення, що дозволить не тільки покращити використання наявних ресурсів, але й зменшити собівартість продукції, підвищуючи загальну конкурентоспроможність підприємства.

Висновки до розділу 2

Дослідження виконання за результатами діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» - основним видом діяльності підприємства є вирощування та реалізація сільськогосподарської продукції рослинництва, а також обробка земельних ділянок. У 2023 році ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» основну увагу приділяє вирощуванню таких культур рослинництва як пшениця, кукурудза, соняшник, соя, ріпак, озимий ячмінь.

За період 2021-2023 років чистий дохід ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» зріс на 69,98%, що свідчить про розширення обсягів реалізації продукції та часткового підвищення цін на продукцію. За аналогічний період розмір чистого прибутку зменшився, що призвело також до зниження показника рентабельності. Та загалом ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за останні роки демонструє позитивну динаміку щодо зростання доходу, активів та продуктивності праці, хоча значне збільшення собівартості та зниження чистого прибутку вказують на необхідність оптимізації витрат для підвищення ефективності діяльності та рентабельності.

У складі активів у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» значну частину складають – основні і оборотні фонди. Аналіз складу оборотних фондів у цілому показує позитивну динаміку, але постійна оптимізація процесів пов'язаних із матеріальними ресурсами сприятиме подальшому підвищенню ефективності і рентабельності підприємства.

У 2023 році аналіз повноти забезпеченості потреб у матеріальних ресурсах основних видів культур ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» показав, що пшениця і ріпак мають найбільшу продуктивність, були основними культурами та посадковий матеріал для них визначається як пріоритетний ресурс, враховуючи їхню важливість для виробничого процесу та значний рівень споживання. Відповідно, оптимізація постачання сировини, що враховуватиме реальні потреби, дозволить зосередити ресурси на матеріалах необхідних для їх вирощування. Забезпеченість ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» запасами складає лише 20,33%, що свідчить про недостатній рівень роботи відповідального за цей участок роботи щодо матеріально-технічного забезпечення.

Аналіз показників ефективності використання наявних матеріальних ресурсів у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» показав, потрібно сформулювати тактичну та стратегічну політику ресурсозбереження, яка дозволить підвищити ефективність використання матеріальних ресурсів на підприємстві. Також важливо в умовах, що склалися для підприємства доцільно розробити заходи, спрямовані на зменшення матеріаломісткості виробництва, підвищення швидкості обігу ресурсів та вдосконалення матеріально-технічного забезпечення, що дозволить не тільки покращити використання наявних ресурсів, але й зменшити собівартість продукції, підвищуючи загальну конкурентоспроможність підприємства.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»

3.1. Розробка заходів щодо підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємств

Основними факторами, що стримують розвиток сільського господарства в Україні, є комплекс економічних, інфраструктурних та природних проблем, які потребують негайного вирішення.

По-перше, критичним є стан інфраструктури - бракує якісних доріг, логістичних центрів, сучасних елеваторів та зручного доступу до транспортних магістралей, що значно підвищує вартість логістики та обмежує можливості ефективного експорту сільськогосподарської продукції.

Другою значною перепорою є проблеми фінансування: малі та середні фермерські господарства часто не мають доступу до доступних кредитів через високі ставки або жорсткі вимоги банків. Це обмежує можливість впровадження нових технологій та оновлення обладнання, необхідного для підвищення ефективності виробництва [16].

Також важливою проблемою є відставання у впровадженні сучасних агротехнологій та інноваційних рішень. Недостатній рівень автоматизації,

мінімальне використання точного землеробства та низький рівень цифровізації суттєво знижують продуктивність і ставлять вітчизняне сільське господарство в неконкурентні умови на світовому ринку.

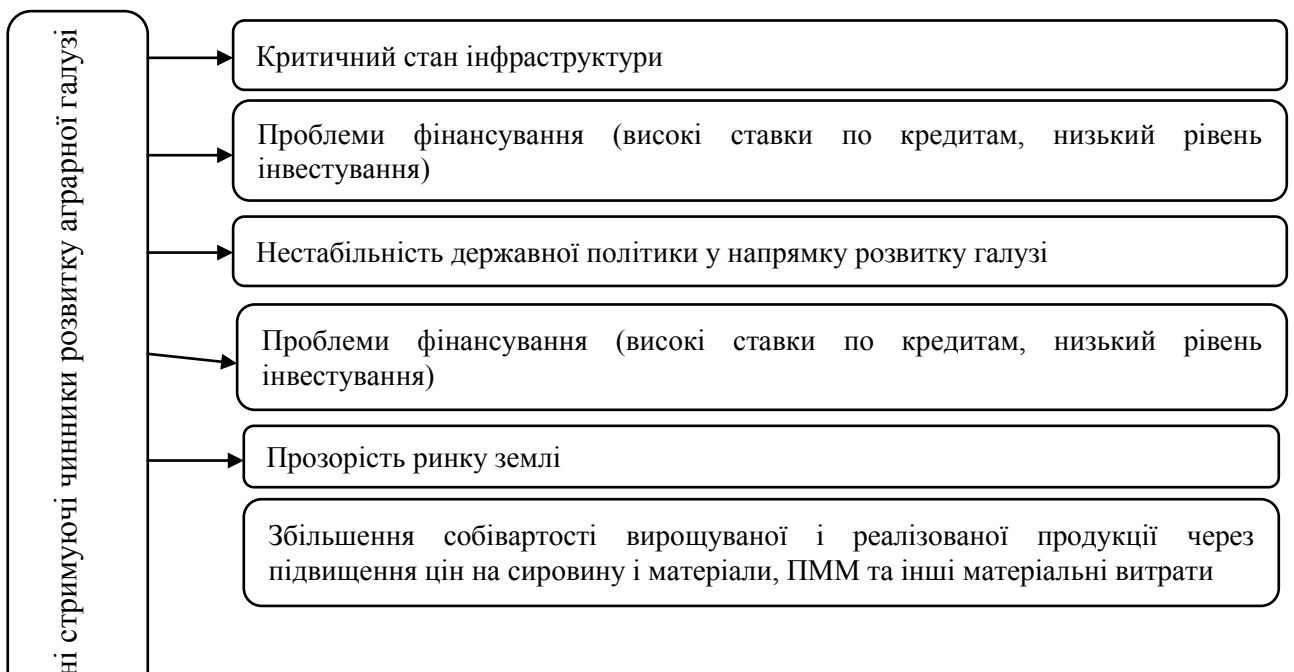
Нестабільність державної політики також залишається проблемою. Часті зміни в законодавстві, непослідовність в реалізації програм підтримки агросектору створюють невизначеність для фермерів та інвесторів, що ускладнює стратегічне планування і залучення довгострокових інвестицій.

Окрім цього, відсутність завершеної земельної реформи і прозорого ринку землі роблять управління земельними ресурсами складним. Неврегульованість питань оренди і права власності призводить до неефективного використання земель.

Серед природних факторів - вплив кліматичних змін, особливо посух, повеней та непередбачуваних погодних явищ, що знижують врожайність та вимагають значних додаткових інвестицій у стале землеробство.

Недостатній рівень об'єднання фермерів у кооперативи та низька співпраця між сільськогосподарськими підприємствами також негативно позначається на їхній здатності конкурувати. Об'єднання ресурсів могло б сприяти закупівлі сучасного обладнання, спільному виходу на ринки та покращенню умов продажу продукції.

На рис. 3.1 представлено основні чинники, що стримують розвиток аграрної галузі цілому та підприємств, які у ній працюють.

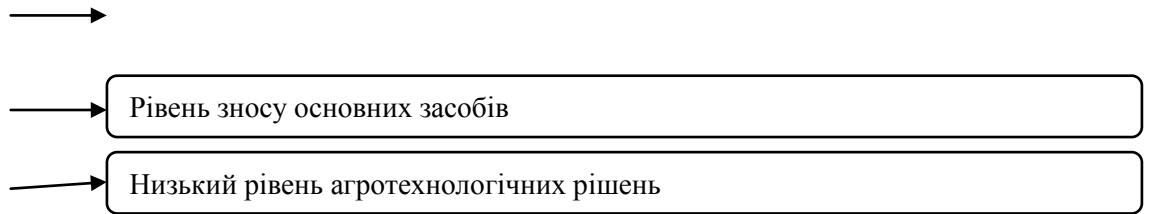

Рис. 3.1. Основні стримуючі чинники розвитку аграрної галузі

Однією з основних ознак підвищення ефективності використання ресурсів на підприємстві є зростання обсягів виробництва продукції. Як результат, необхідним є оптимізація виробничих процесів, зменшення витрат матеріалів, а також про раціональне використання наявних ресурсів. Збільшення обсягів виробництва, за умови стабільного або зниженого рівня витрат, вказує на поліпшення продуктивності та ефективності управління. Така тенденція свідчить про підвищення загальної конкурентоспроможності підприємства, оскільки воно здатне випускати більше продукції з меншими ресурсними витратами.

У свою чергу, обсяги виробництва продукції за незмінної кількості обладнання значною мірою залежать від ефективності використання ресурсів, кваліфікації персоналу та організації виробничого процесу. Важливими факторами є також інтенсивність використання наявного обладнання, рівень його технічного обслуговування та своєчасне оновлення матеріально-технічної бази. При оптимальному підході до організації праці та раціональному використанні матеріалів підприємство може збільшити обсяги продукції, навіть не збільшуючи кількість обладнання, що свідчить про ефективне управління внутрішніми ресурсами.

Основні резерви для підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів у ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» полягають в оптимізації витрат на ключові ресурси – посадковий матеріал, паливно-мастильні матеріали та пестициди і добрива. Зниження їхнього витрачання дозволить зменшити собівартість продукції, підвищити рентабельність і

покращити загальні фінансові показники підприємства. Рациональне використання цих ресурсів, зокрема, запровадження контролю за витратами і оптимізація технологій виробництва, створить можливості для зниження надмірних витрат, сприяючи більш ефективному використанню наявного потенціалу (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Основні причини неефективного використання матеріальних ресурсів у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»

Через виявлені проблеми неефективного використання матеріальних витрат на підприємстві виникає нагальна потреба у впровадженні комплексу заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів. Оптимізація витрат і раціональне управління запасами допоможуть зменшити собівартість продукції та підвищити конкурентоспроможність. Заходи мають охоплювати впровадження сучасних методів контролю, вдосконалення процесу планування та посилення моніторингу використання ресурсів, що в цілому сприятиме поліпшенню економічних результатів діяльності підприємства.

Підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві вимагає комплексного підходу та впровадження низки заходів. По-перше, важливо оптимізувати норми витрат основних ресурсів, таких як насіння, добрива та паливно-мастильні матеріали, завдяки точному плануванню та контролю за їх використанням. По-друге, впровадження сучасних технологій обліку та автоматизація виробничих процесів дозволять

мінімізувати втрати та знизити залежність від людського фактора. По-третє, варто посилити систему мотивації працівників, зокрема шляхом впровадження матеріального заохочення за економію ресурсів. Також корисним буде перегляд логістичних ланцюгів для оптимізації поставок та зниження витрат на транспортування (рис. 3.3).

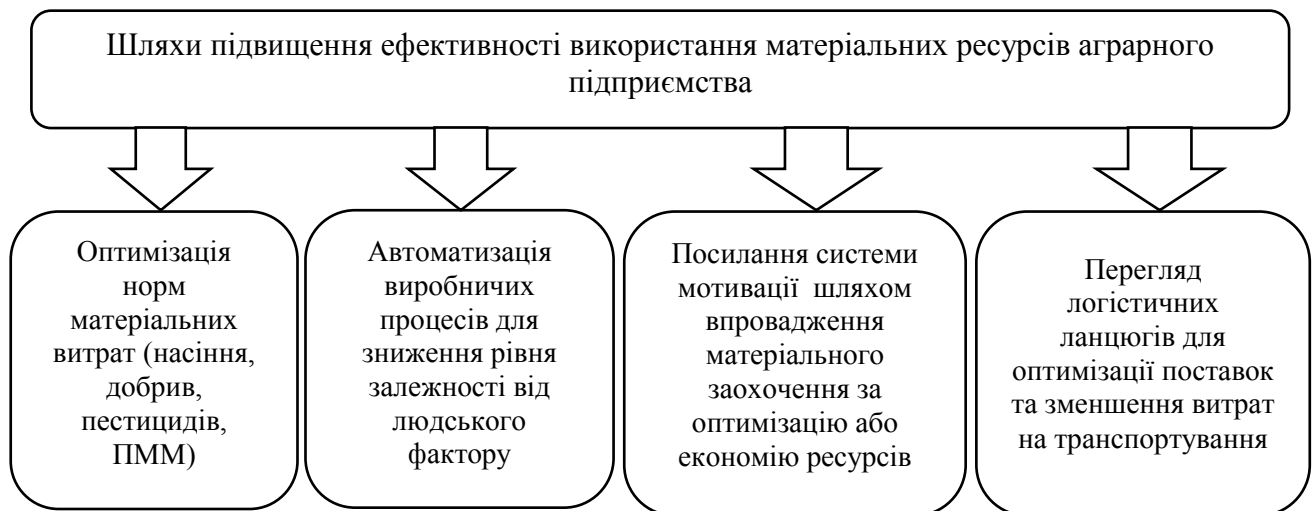

Рис. 3.3. Шляхи підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів аграрного підприємства

Оптимізація норм матеріальних витрат у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА», таких як насіння, добрива, пестициди та паливно-мастильні матеріали (ПММ), є важливим кроком для підвищення економічної ефективності підприємства. Передбачається точний розрахунок необхідної кількості кожного ресурсу для забезпечення високої продуктивності з одночасним зниженням витрат. Раціональний підхід включає планування та контроль обсягів застосування матеріалів, що допомагає уникнути їх надмірного використання і, як наслідок, зменшує виробничі витрати. Впровадження сучасних технологій, таких як автоматизація дозування та GPS-контроль під час обробки полів, дозволяє використовувати ресурси більш ефективно, мінімізуючи відходи і підвищуючи рентабельність діяльності підприємства.

Впровадження автоматизованих систем контролю та управління матеріальними ресурсами ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» дозволяє оптимізувати виробничі процеси, зменшити ймовірність помилок, пов'язаних із людським втручанням, і підвищити загальну продуктивність. Системи автоматизації, такі як робочі станції, роботи для збору врожаю та моніторингу умов вирощування, забезпечують точність у виконанні завдань, що особливо важливо в умовах сучасного агровиробництва. Наприклад, автоматизовані системи поливу можуть точно регулювати подачу води залежно від потреб рослин, що призводить до економії ресурсів і підвищення врожайності. Крім того, автоматизація сприяє збору та аналізу даних в реальному часі, що дозволяє підприємствам швидше реагувати на зміни в умовах виробництва. Це не тільки знижує ризики, пов'язані з людськими помилками, але й дозволяє оптимізувати використання матеріальних ресурсів, що в кінцевому підсумку підвищує ефективність та конкурентоспроможність аграрного бізнесу.

Посилення системи мотивації у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» може бути досягнуто шляхом впровадження матеріального заохочення, що ґрунтується на оптимізації та економії ресурсів. Запропонований підхід стимулює працівників до активного залучення в процеси підвищення ефективності використання матеріалів і ресурсів, що, в свою чергу, веде до зниження витрат і підвищення прибутковості підприємства.

Система матеріального заохочення може включати різні елементи, такі як бонуси за досягнення певних показників економії ресурсів, премії за ефективні пропозиції щодо поліпшення процесів, а також визнання успіхів працівників у формі нагород і грамот. Наприклад, якщо співробітники зможуть зменшити витрати на насіння чи добрива, вони можуть отримати фінансові винагороди або додаткові дні відпустки. Також, мотивація через матеріальні винагороди створює культуру економії і відповідальності серед

працівників, заохочуючи їх до інноваційних рішень та активної участі в процесах оптимізації.

Сучасні вимоги до швидкості та ефективності доставки вимагають адаптації традиційних підходів до управління логістикою. Одним із основних аспектів цього процесу є аналіз існуючих маршрутів постачання у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА», що дозволяє виявити вузькі місця та оптимізувати маршрути для зменшення витрат на транспортування. Застосування сучасних інформаційних технологій, таких як системи управління перевезеннями (TMS) та геолокаційні сервіси, дозволяє зібрати дані про рух транспорту в реальному часі, що сприяє покращенню планування логістичних операцій. Крім того, важливо переосмислити співпрацю з постачальниками та транспортними компаніями. Впровадження стратегічних партнерства може забезпечити більш вигідні умови співпраці, а також знизити витрати на транспортування за рахунок спільного використання ресурсів та зменшення порожніх пробігів. Зміни в логістичних ланцюгах можуть включати також перехід на мультимодальні перевезення, що дозволяє комбінувати різні види транспорту для досягнення найкращої ефективності та економії. Всі ці заходи сприятимуть не лише зниженню витрат, а й підвищенню надійності та швидкості доставки продукції, що є критично важливим для успішної діяльності аграрних підприємств.

3.2. Контролінг у системі управління матеріальними ресурсами

Основна мета функціонування контролінгу на підприємстві полягає в систематичному зборі та аналізі інформації, яка є необхідною для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Контролінг забезпечує структурований підхід до моніторингу фінансових і операційних показників, що дозволяє керівникам вчасно виявляти відхилення від плану і розробляти стратегії для їх усунення. Процес контролінгу включає в себе не лише збір даних, але й їх обробку, аналіз та підготовку зрозумілих і корисних звітів, які відображають

реальний стан справ на підприємстві. Завдяки цій інформації керівництво отримує можливість оцінити ефективність використання ресурсів, виявити резерви для підвищення продуктивності та оптимізації витрат [35].

Контролінг також виконує функцію моніторингу реалізації бізнес-стратегії, допомагаючи визначити, чи відповідають фактичні результати запланованим. Отже, ефективний контролінг є незамінним інструментом для забезпечення стабільності та розвитку підприємства в умовах динамічного ринкового середовища.

Важливою складовою контролінгу є планування, яке дозволяє підприємству визначити цілі, розробити стратегії для їх досягнення та адаптувати свої дії відповідно до змінюваних умов. Контролінг також сприяє розвитку корпоративної культури, що підтримує прозорість та відповідальність в організації. Таким чином, впровадження контролінгу в управлінські практики підприємства забезпечує більш ефективне прийняття рішень і стійке зростання бізнесу.

Механізм реалізації контролінгу у системі управління матеріальними ресурсами на стратегічному та оперативному рівнях наведено на рис.

Рис. 3.4. Механізм реалізації контролінгу у системі управління матеріальними ресурсами на стратегічному та оперативному рівнях

Складові контролінгу в системі управління матеріальними ресурсами аграрного підприємства сприяє підвищенню ефективності виробництва і оптимізації витрат (рис. 3.5).

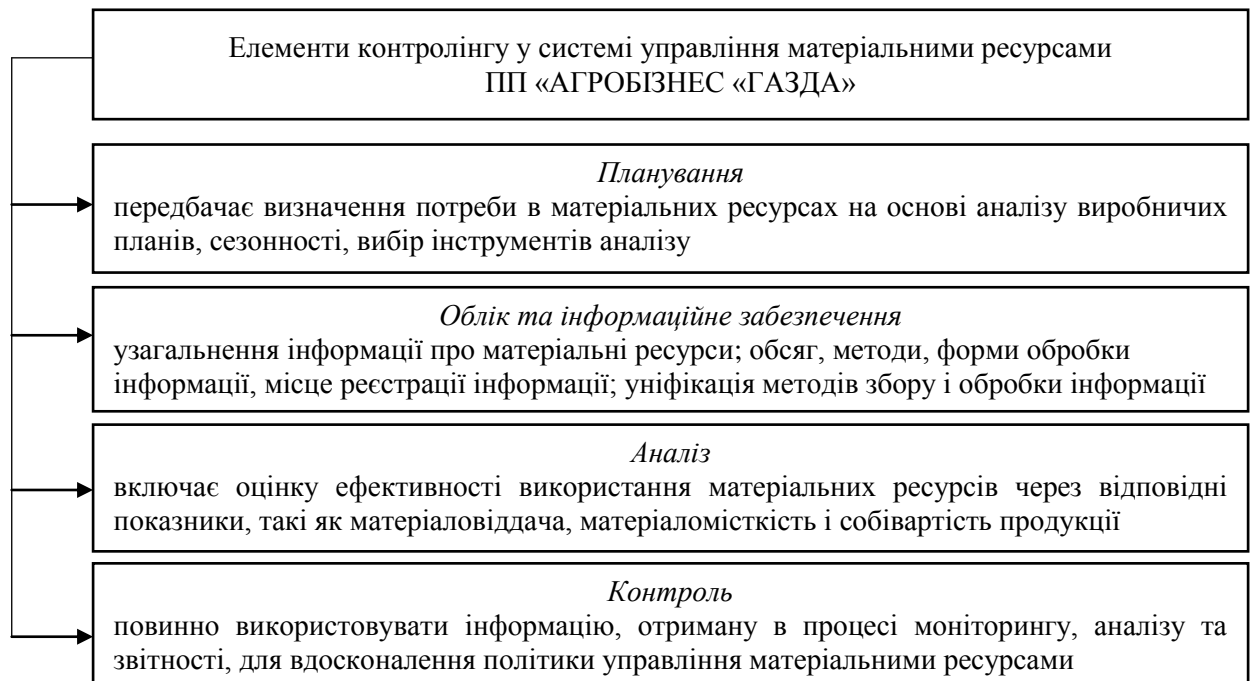

Рис. 3.5. Функціональні складові елементів контролінгу у системі управління матеріальними ресурсами аграрного підприємства

Механізм впровадження контролінгу на ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА», потребує ретельного розгляду як з позицій стратегічного, так і тактичного рівнів управління. На стратегічному рівні впровадження контролінгу має на меті визначення загальних цілей підприємства, формування довгострокових планів розвитку та забезпечення відповідності ресурсів стратегіям. На тактичному рівні механізм впровадження контролінгу фокусується на оперативному управлінні та щоденних процесах підприємства. Крім того, механізм впровадження контролінгу на ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» має

бути інтегрований на всіх рівнях управління, що забезпечить не лише контроль за ресурсами, але й підвищення загальної ефективності підприємства, що в свою чергу сприятиме досягненню стратегічних цілей у конкурентному середовищі аграрного бізнесу.

Впровадження елементів системи контролінгу у систему управління матеріальними ресурсами дозволить у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» дозволить визначати оптимальні норми витрат, обсягів закупівлі та термінів постачання, що допомагає уникнути надлишків або нестачі ресурсів; чітку координацію між усіма підрозділами підприємства, які залучені до роботи з матеріальними ресурсами, включаючи інтеграцію складських, закупівельних та виробничих функцій; контроль витрат на матеріальні ресурси, що дозволяє виявляти відхилення від запланованих показників і вживати заходів для їх корекції; оцінювати результати управління матеріальними ресурсами має включати аналіз ефективності використання ресурсів.

Для реалізації функціоналу щодо впровадження елементів системи контролінгу у роботу необхідно буде найняти ще одного працівника у бухгалтерію, враховуючи, що сьогодні вся робота щодо бухгалтерського обліку покладена на головного бухгалтера. Отже, додатковими витратами буде лише заробітна плата нового співробітника. Динаміка витрат у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» для впровадження елементів системи контролінгу в управління матеріальними ресурсами представлено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Зміни розміру витрат після впровадження елементів контролінгу у систему управління матеріальними ресурсами ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»

Елементи витрат	Розмір витрат до впровадження змін	Розмір витрат після впровадження змін	Абсолютне відхилення
Витрати на оплату праці	417420,00	432220,00	14800,00
Витрати на	91832,40	94718,40	2886,00

соціальні заходи			
Собівартість реалізованої продукції	2319000,00	2336686,00	17686,00
Продуктивність праці	205,93	218,29	12,36

Наймання додатково працівника для реалізації елементів контролінгу у систему управління матеріальними ресурсами збільшить розмір поточних витрат на оплату праці, але все ж матиме і позитивні складові, зокрема розвантажить роботу головного бухгалтера мінімізуючи можливі ризики виникнення помилок у роботі, тому що частково робота буде виконуватися ще одним спеціалістом. Крім цього зросте продуктивність праці, що теж є позитивним моментом у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА».

3.3. Шляхи удосконалення організації постачання матеріальних ресурсів

Для покращення забезпеченості матеріальними ресурсами ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» необхідно оптимізувати розмір поставок, щоб забезпечити своєчасне і безперебійне надходження матеріалів на підприємство. Визначення найбільш сприятливого розміру партій дозволить уникнути надлишкових запасів, скоротити витрати на зберігання, а також зменшити ризик нестачі ресурсів. Для цього слід враховувати прогнозовані обсяги виробництва, сезонність попиту на матеріали, а також можливості постачальників. Запропонований підхід дозволить підприємству підвищити ефективність управління матеріальними ресурсами, мінімізувати витрати і забезпечити стабільність виробничих процесів.

Для визначення оптимального розміру поставок доцільно застосувати модель «оптимальний розмір поставки». Запропонована модель дозволяє обчислити оптимальний обсяг замовлення, за якого витрати на закупівлю і зберігання ресурсів будуть мінімальними. Вона враховує такі фактори, як

обсяги споживання ресурсів, вартість їхнього зберігання, частоту попиту та витрати на транспортування. Використання цієї моделі сприятиме скороченню надлишкових запасів і оптимізації виробничих процесів, що в кінцевому результаті підвищить ефективність матеріально-технічного забезпечення та зменшить витрати підприємства. Позитивні складові моделі «оптимальний розмір поставки» представлено на рис. 3.6.

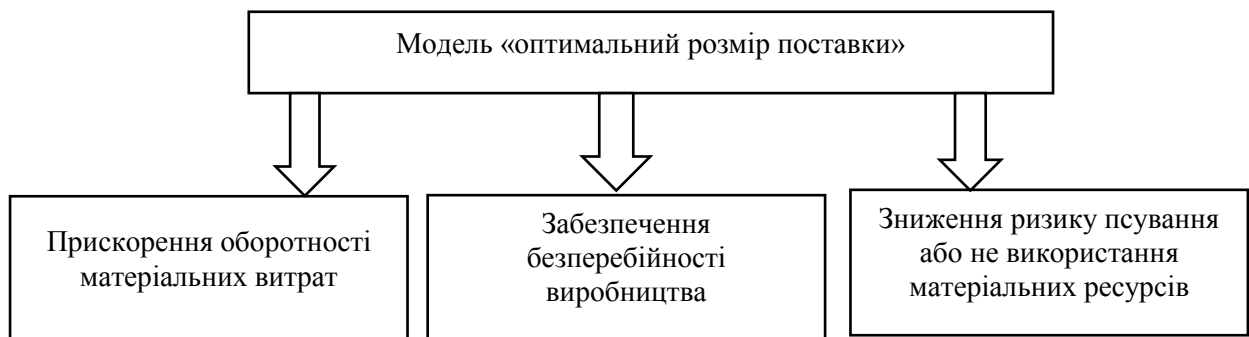

Рис. 3.6. Складові елементи моделі «оптимальний розмір поставки» ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»

Для ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» рівень оборотності запасів є важливим показником, який відображає ефективність управління запасами на підприємстві. Він значною мірою залежить від специфіки галузі, в якій працює компанія, а також від механізмів взаємодії з постачальниками та клієнтами. Зниження цього показника у 2023 році до 2,7 оборотів вказує на серйозні проблеми в організації взаємозв'язків між підприємством та постачальником його продукції.

Оптимізація виробництва сільськогосподарської продукції на рівні підприємства можливе завдяки застосуванню сучасних методів економіко-математичного моделювання, які дозволяють враховувати численні фактори впливу на виробничі процеси. Крім того, моделювання допомагає виявляти

«вузькі місця» у виробничих процесах, що потребують удосконалення, та розробляти заходи з підвищення продуктивності. Для розрахунку оптимальних розмірів виробництва продукції рослинництва та встановлення певних нормативів використання матеріальних ресурсів скористаємося функцією «Пошук рішень» програмного продукту MS Excel.

Критерієм обмеження буде беззбитковий рівень вирощування основних культур у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА», для $n=6$, з них:

пшениця (x_1);

кукурудза (x_2);

соняшник (x_3);

соя (x_4);

ріпак (x_5);

ячмінь озимий (x_6).

Так буде використано витрати на одну гривню вирощеної продукції рослинництва ($c=8$). Тому для розрахунку оптимізаційної задачі визначимо як $x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6$ – обсяги вирощування основних культур і відповідно витрати на насіння і посадковий матеріал (c_1), витрати на добриво (c_2), витрати на паливно-мастильні матеріали (c_3), витрати на оплату праці (c_4), витрати на соціальні відрахування від заробітної плати (c_5), витрати на ремонт сільськогосподарської техніки (c_6), амортизація (c_7), інші виробничі витрати (c_8).

Розрахунок задачі оптимізації матеріальних ресурсів у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» наведено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Оптимізація обсягів матеріальних ресурсів на вирощування основних культур ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА»

Показники	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	Обсяг виробничих витрат	Обсяг виробничих витрат (max)
Річний обсяг	18822	10543	6883	3383	8221	6829	x	x

виросування, ц								
Оптимізаційна кількість обсягів виросування на рік, ц	16247	9670	6020	2890	6790	6120	x	x
Витрати на 1 грн. виросеної продукції (грн/ц)								
c ₁	7,92	7,84	8,03	8,11	8,14	7,96	1104391,6	1279566,1
c ₂	1,82	1,80	1,86	1,82	1,84	1,81	251957,5	291871,7
c ₃	1,60	1,58	1,62	1,60	1,63	1,59	221435,2	256542,9
c ₄	3,03	3,00	3,04	3,01	3,02	3,00	416007,6	481864,6
c ₅	0,67	0,63	0,69	0,65	0,69	0,66	92394,8	107074,1
c ₆	0,30	0,28	0,32	0,29	0,31	0,32	42089,9	48756,6
c ₇	0,99	1,01	1,01	1,03	0,98	1,01	137992,3	159787,3
c ₈	0,39	0,35	0,39	0,37	0,38	0,40	52729,7	61075,4
Ціна реалізації, грн/ц	510,0	487,0	123,0	980,0	125,0	437,0	3089000,0	
Загальні виробничі витрати на 1 грн.	16,72	16,49	16,96	16,88	16,99	16,75	x	x
Загальні виробничі витрати до оптимізації, грн.	509960,0	180944,7	449440	352792	525534,7	300327,5	2319000,0	
Загальні виробничі витрати після оптимізації	590788,6	197284,0	513934,6	413048,8	636317,3	335165,4		2686539,1
Ціна реалізації грн/ц	570,0	490,0	1130,0	1090,0	1310,0	438,0		

Представимо систему обмежень щодо математичної моделі:

Витрати на насіння і посадковий матеріал

$$7,92x_1 + 7,84x_2 + 8,03x_3 + 8,11x_4 + 8,14x_5 + 7,96x_6 \leq 1279566,1$$

Витрати на добриво

$$1,82x_1 + 1,80x_2 + 1,86x_3 + 1,82x_4 + 1,84x_5 + 1,81x_6 \leq 291871,1$$

Витрати на паливно-мастильні матеріали

$$1,60x_1 + 1,58x_2 + 1,62x_3 + 1,60x_4 + 1,63x_5 + 1,59x_6 \leq 256542,9$$

Витрати на оплату праці

$$3,03x_1 + 3,00x_2 + 3,04x_3 + 3,01x_4 + 3,02x_5 + 3,06x_6 \leq 481864,6$$

Витрати на соціальні відрахування від заробітної плати

$$0,67x_1 + 0,63x_2 + 0,69x_3 + 0,65x_4 + 0,69x_5 + 0,66x_6 \leq 107074,1$$

Витрати на ремонт сільськогосподарської техніки

$$0,30x_1+0,28x_2+0,32x_3+0,29x_4+0,31x_5+0,32x_6 \leq 48756,6$$

Амортизація

$$0,99x_1+1,01x_2+1,01x_3+1,03x_4+0,98x_5+1,01x_6 \leq 159787,3$$

Інші виробничі витрати

$$0,39x_1+0,35x_2+0,39x_3+0,37x_4+0,38x_5+0,40x_6 \leq 48756,6$$

Тоді загальний змінний діапазон щодо обсягів вирощування основних культур ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» становить 2686539,1 грн. Максимальний дохід від реалізації продукції буде отримано ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» при виробництві x_3 - соняшник та x_5 - ріпак відповідно. Результати оптимізації обсягів матеріальних ресурсів наведено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Результати оптимізаційного моделювання обсягів матеріальних ресурсів

Показники	За даними 2023 року	Прогнозовані дані на 2025 рік	Темпи 2025/2023
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	3089000,00	3655522,60	118,34
Загальні виробничі витрати, тис. грн.:	2319000,00	2686539,10	115,85
Чистий прибуток	770000,00	968983,50	125,84
Рентабельність діяльності	0,33	0,36	108,63

Проведені розрахунки та відповідно результати оптимізаційного моделювання свідчать, що ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за наведених у моделі умов може отримати максимальний чистий дохід від реалізації у сумі 3655522,60 грн. Зростання обсягів чистого прибутку призведе до зростання рівня рентабельності діяльності досліджуваного підприємства на 8,63%.

Прогнозні показники ефективності використання матеріальних ресурсів за результатами оптимізаційної моделі ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» наведено у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Прогноз ефективності використання матеріальних ресурсів

Показники	За даними 2023 року	Прогнозовані дані на 2025 рік	Абсол. відхилення (+/-)	Темпи 2025/2023
Чистий прибуток	770000,00	968983,50	198983,5	125,84
Матеріальні витрати	1577784,3	1827980,7	250196,4	115,85
Матеріаловіддача	0,488	0,530	0,042	108,61
Матеріалоємність	2,049	1,886	-0,162	92,06

Зростання показника матеріаловіддачі свідчить, що за прогнозами у 2025 році за рахунок оптимізації розмірів матеріальних ресурсів буде отримано чистого прибутку 0,53 грн. з кожної гривні витрачених матеріальних ресурсів на вирощування продукції рослинництва. Тоді як зниження показника матеріалоємності говорить про незначне зменшення на 8% рівня використання таких матеріальних ресурсів як насіння та посадковий матеріал, добрива та ПММ.

Прогнозований розмір показників діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за результатами оптимізаційного моделювання представлено на рис. 3.7.

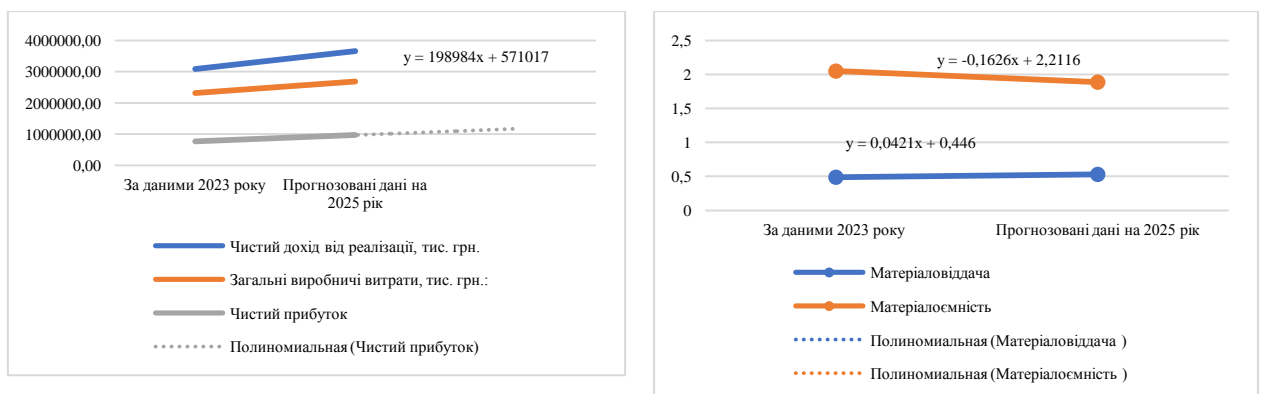

Рис. 3.7. Прогнозований розмір показників діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за результатами оптимізаційного моделювання

Представлені розрахунки демонструють зростання чистого доходу ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» на 25,84% більше ніж до оптимізаційного моделювання. Зростання загальних виробничих витрат та матеріальних витрат склало 15,85%. Відповідно рентабельність діяльності теж зросла на 8,6%.

Падіння рівня оборотності може свідчити про те, що підприємство не здатне швидко реалізовувати свою продукцію або не може ефективно управляти запасами. Це, в свою чергу, вплине на загальну ефективність виробництва, оскільки затримка у продажу може призводити до накопичення непотрібних запасів, збільшення витрат на зберігання та обслуговування.

Негативний вплив на фінансові результати підприємства стає неминучим, оскільки низька оборотність запасів може призводити до зменшення ліквідності та зростання фінансових витрат. В умовах постійно мінливого ринку важливо вжити заходів для покращення управління запасами, зокрема шляхом вдосконалення логістики, оптимізації асортименту продукції та підвищення ефективності комунікації з клієнтами. Лише так можна повернутися до позитивної динаміки в оборотності запасів та забезпечити стабільний фінансовий результат підприємства.

Ключовим напрямом підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів є запровадження технологій, орієнтованих на ресурсозбереження, маловідходність і навіть безвідходність.

Особливо актуально для підприємств із високими обсягами матеріальних витрат, де кожен відсоток економії сприяє значному скороченню виробничих витрат та підвищенню рентабельності. Упровадження таких технологій не лише знижує потребу в матеріалах, але й оптимізує виробничі процеси, сприяє зменшенню відходів і покращує екологічну стійкість.

У результаті підприємство отримує змогу досягти конкурентних переваг за рахунок зниження собівартості продукції, покращення екологічного іміджу та відповідності зростаючим стандартам сталого

розвитку, а представлені заходи дозволяють раціонально використовувати ресурси, мінімізувати відходи та зменшити залежність від дорогих і дефіцитних матеріалів, що є суттєвим для підвищення ефективності та стійкості виробництва.

Висновки до розділу 3

Узагальнено основні чинники, що стримують розвиток аграрної галузі вцілому та підприємств агробізнесу, зокрема проблеми фінансування, критичний стан інфраструктури, недостатність державної підтримки, прозорість ринку землі, досить високий знос основних засобів, низький рівень агротехнологічних рішень.

Визначено, що основні резерви для підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів у ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» полягають в оптимізації витрат на ключові ресурси – посадковий матеріал, паливно-мастильні матеріали та пестициди і добрива. Зниження їхнього витрачання дозволить зменшити собівартість продукції, підвищити рентабельність і покращити загальні фінансові показники підприємства. А впровадження автоматизованих систем контролю та управління матеріальними ресурсами ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» дозволяє оптимізувати виробничі процеси, зменшити ймовірність помилок, пов'язаних із людським втручанням, і підвищити загальну продуктивність.

Обґрунтовано, що у процесах які забезпечать ефективність управління та використання матеріальних ресурсів досить важливе місце займає контролінг, складовою частиною якого є планування. Результати проведених досліджень дозволили узагальнити складові елементи контролінгу у системі управління матеріальними ресурсами. Але важливо також врахувати, що механізм впровадження контролінгу на підприємстві, такому як ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА», потребує ретельного розгляду як з позицій стратегічного, так і тактичного рівнів управління.

Запропоновано для визначення оптимального розміру поставок доцільно застосувати модель «оптимальний розмір поставки», що дозволить обчислювати оптимальний обсяг замовлення, за якого витрати на закупівлю і зберігання ресурсів будуть мінімальними. Проведені розрахунки та відповідно результати оптимізаційного моделювання свідчать, що ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за наведених у моделі умов може отримати максимальний чистий дохід від реалізації у сумі 3655522,60 грн. Зростання обсягів чистого прибутку призведе до зростання рівня рентабельності діяльності досліджуваного підприємства на 8,63%. Розрахунки демонструють зростання чистого доходу ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» на 25,84% більше ніж до оптимізаційного моделювання. Зростання загальних виробничих витрат та матеріальних витрат склало 15,85%. Відповідно рентабельність діяльності теж зросла на 8,6%.

ВИСНОВКИ

1. Розглядаючи аграрні підприємства як виробничу та економічну систему, першочергова увага приділяється забезпеченню їх матеріальними ресурсами. Матеріальні ресурси є фундаментальною основою функціонування аграрного виробництва, оскільки вони забезпечують всі етапи діяльності - від підготовки ґрунту та посіву до збору врожаю та його переробки. Ефективне використання цих ресурсів прямо впливає на продуктивність і рентабельність підприємства.

2. Аналіз літературних джерел дозволив узагальнити наступне визначення поняття «матеріальні ресурси» за якого, це сукупність фізичних елементів, необхідних для здійснення усього виробничого процесу, що включають усю ресурсні базу підприємства необхідну для створення продукції і є безпосередньою складовою виробничого процесу.

3. Ефективне використання матеріальних ресурсів, включає оптимізацію їх закупівлі, зберігання та споживання, дозволяє мінімізувати витрати і зменшити витрати на виробництво. При цьому, реалізація

управління матеріальними ресурсами підприємства відбувається на трьох основних рівнях: стратегічному, тактичному та оперативному. У науковій літературі існує широкий спектр показників, що оцінюють використання матеріальних ресурсів.

4. Дослідження у роботі виконані за результатами діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» - основним видом діяльності підприємства є вирощування та реалізація сільськогосподарської продукції рослинництва, а також обробка земельних ділянок. У 2023 році ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» основну увагу приділяє вирощуванню таких культур рослинництва як пшениця, кукурудза, соняшник, соя, ріпак, озимий ячмінь. За період 2021-2023 років чистий дохід ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» зріс на 69,98%, що свідчить про розширення обсягів реалізації продукції та часткового підвищення цін на продукцію. За аналогічний період розмір чистого прибутку зменшився, що призвело також до зниження показника рентабельності.

5. У складі активів у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» значну частину складають – основні і оборотні фонди. У 2023 році аналіз повноти забезпеченості потреб у матеріальних ресурсах основних видів культур ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» показав, що пшениця і ріпак мають найбільшу продуктивність, були основними культурами та посадковий матеріал для них визначається як пріоритетний ресурс, враховуючи їхню важливість для виробничого процесу та значний рівень споживання. Аналіз показників ефективності використання наявних матеріальних ресурсів у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» показав, потрібно сформувати тактичну та стратегічну політику ресурсозбереження, яка дозволить підвищити ефективність використання матеріальних ресурсів на підприємстві.

6. Проведені дослідження дозволили визначити основні резерви для підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів у ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА», що полягають у оптимізації витрат на ключові ресурси – посадковий матеріал, паливно-мастильні матеріали та пестициди і

добрива. Зниження їхнього витрачання дозволить зменшити собівартість продукції, підвищити рентабельність і покращити загальні фінансові показники підприємства.

7. Обґрунтовано, що у процесах які забезпечать ефективність управління та використання матеріальних ресурсів досить важливе місце займає контролінг, складовою частиною якого є планування. Результати проведених досліджень дозволили узагальнити складові елементи контролінгу у системі управління матеріальними ресурсами.

8. Обґрунтовано для визначення оптимального розміру поставок доцільність застосування моделі «оптимальний розмір поставки», що дозволить обчислювати оптимальний обсяг замовлення, за якого витрати на закупівлю і зберігання ресурсів будуть мінімальними у діяльності ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА». Проведені розрахунки та відповідно результати оптимізаційного моделювання свідчать, що ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» за наведених у моделі умов може отримати максимальний чистий дохід від реалізації у сумі 3655522,60 грн. Зростання обсягів чистого прибутку призведе до зростання рівня рентабельності діяльності досліджуваного підприємства на 8,63%. Розрахунки демонструють зростання чистого доходу ПП «АГРОБІЗНЕС «ГАЗДА» на 25,84% більше ніж до оптимізаційного моделювання. Зростання загальних виробничих витрат та матеріальних витрат склало 15,85%. Відповідно рентабельність діяльності теж зросла на 8,6%.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абушов Т. Огляд сучасних підходів до управління матеріальними ресурсами промислового підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 6 (том 2). С. 30-35 URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/01/2022-312-62-05.pdf>
2. Агєєва І.В. Матеріально-технічне забезпечення фермерських господарств. *Університетські наукові записки*. 2013. № 2. С. 165–170.
3. Ареф'єва О.В., Харчук Т.В. Економічні засади формування потенціалу підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. №7(85). С. 71–76.
4. Баценко Л.М. Ресурсний потенціал як основа формування конкурентних переваг підприємства. URL: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/5438/1/%D0%A0%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB.pdf>

5. Городянська Л. Відтворення необоротних матеріальних ресурсів у вітчизняній обліково-аналітичній системі. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2008. № 9. С. 4-8
6. Григорців М.В., Фоменко М.В. Напрями підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 6. С 88-91
7. Задорожний З., Грицишин А. Логістичні витрати та їх класифікація. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. Вип. 2. С. 109117.
8. Зарудна Н.Я. Облік і аналіз процесу постачання матеріальних цінностей: дис. канд. екон. наук Н.Я. Зарудна. ТНЕУ, 2013. 215 с.
9. Іванюта П.В. Лугівська О.П. Управління ресурсами і витратами: навч. посіб. Центр навчальної літератури, 2009. 320 с.
10. Кальченко А.Г. Логістика: підручник. КНЕУ, 2003. 284 с.
11. Карпенко О. А., Ковальчук С.О., Єфімова Є.О. Дослідження переваг логістичного підходу при організації систем матеріально-технічного забезпечення підприємств. *Управління проектами, системний аналіз і логістика*. 2012. Вип.9. С. 82-85.
12. Качан Д.А., Свиноус І.В. Теоретико-методичні підходи до трактування поняття «матеріально-технічна база». *Економіка і держава*. 2018. № 6. С. 33-36.
13. Касич А. О., Яценко Н. М., Калько Є. В. Сучасні підходи до методики аналізу використання матеріальних ресурсів. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2016. № 11. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5235>
14. Кондрашевська, О.Г. Оцінка ефективності використання ресурсів підприємствами машинобудування. *Інвестиції : практика та досвід*. 2011. № 23. 68-72 с.
15. Костюченко Л.В. Удосконалення механізму управління системою матеріально-технічного забезпечення підприємств залізничного транспорту

України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (залізничний транспорт). Дніпропетровськ, 2009. 24 с.

16. Криленко В.І. Сучасні підходи до оцінки державної підтримки аграрного сектору. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3208>

17. Крохмаль С. С. Управління матеріальними ресурсами на промисловому підприємстві. Бізнес-Інформ. 2012. № 10. С. 109-113.

18. Ланківська В.Р. Удосконалення системи управління матеріальними ресурсами підприємства. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/241.pdf>

19. Левченко Ю.Г. Бондаренко Ю.С. Ресурсне забезпечення ефективного функціонування підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 10. 27-31 с.

20. Ліндерс М.Р. Управління постачанням та запасами: логістика Полігон, 1999. 768 с.

21. Лола Ю. Ю. Інтегральна система управління матеріальними ресурсами підприємства на основі логістики та реінжинірингу. *Наукові праці МДГУ ім. Петра Могили. Сер.: Економічні науки*. 2008. Том 99. № 86. С. 80–85.

22. Михайлов М. Г. Аналіз тенденцій оснащення матеріально-технічної бази аграрних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 9. 39-44 с.

23. Мних Є.В. Економічний аналіз: навч. посіб. Армія України, 2000. 144 с.

24. Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України «Про затвердження Методики нормування витрат матеріалів і запасних частин на технічне обслуговування і ремонт рухомого складу міського електротранспорту (трамвай, тролейбус)» № 84 від 06.04.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0456-10>

25. Несвіт В. Управління матеріальними ресурсами на машинобудівному підприємстві. *Схід*. 2009. № 7 (98). С. 47–50.

- 26.Окландер М.А. Логістична система підприємства: монографія. Астропринт, 2004. 344 с.
- 27.Орехова К. В. Кучерявенко І. В. Логістичні концепції управління матеріальними потоками у збройних силах України. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 20. С. 23-28.
- 28.Особливості функціонування аграрного сектору в умовах воєнного стану. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/osoblyvosti-funktsionuvannya-ahrarnoho-sektora-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh>
29. Перепелиця І.П. Особливості управління матеріальними ресурсами промислового підприємства. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/122.pdf>
30. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n147>
31. Прохорова В.В., Чумак Л.Ф., Лавро С.М. Актуальні тенденції управління матеріальними ресурсами підприємства. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 2. С. 210-214
- 32.Рибачук Н. В. Управління матеріальними ресурсами підприємства. *Агросвіт*. 2014. № 14. С. 58–63.
- 33.Родіна О.В. Місце логістичних витрат в загальній структурі витрат підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2020. В. 47. 95-100 DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure47-18>
- 34.Сиротюк Н.І. Економічна сутність матеріальних ресурсів та їх роль в діяльності підприємства. *Глобалізація обліку і звітності: Збірник наукових праць студентів*. Тернопіль, 2019.
- 35.Степаненко, Т.О. Методичні рекомендації з управління матеріальними ресурсами промислового підприємства: *Економіка та держава*. 2015. № 10. 114-119
- 36.Томашевський С.І., Заремський В.В. Оптимізація каналів розподілу продукції аграрного підприємства. *Обліково-фінансове, інформаційне та*

мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи: збірник тез II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 30-31 жовтня 2024 р. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 440 с. (С. 202-203).

37.Хохлов М.П. Лола Ю.Ю. Логістично-реінжиніринговий підхід до управління матеріальними ресурсами підприємства: монографія. ХНЕУ, 2012. 188 с.

38.Шкода М. С. Удосконалення управління матеріальнотехнічним забезпеченням підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2011. Вип. 33. С. 356–363.

39.Шаманська О.І. Система ефективного управління ресурсним потенціалом підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2303>

40.J. Allah Bux Reducing Costs by Controlling Raw Material Consumption. Six Sigma. URL: isixsigma.com/methodology/dmaicmethodology/reducingcostscontrollingrawmaterialconsumption

41.Rodina O., Savchenko T., Velychko O., Lebedenko T., Novichkova T. Assessment of Attractiveness Intermediaries in the Formation of Logistic Connections of the Poultry Enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2022. Vol. 44. No. 1. 84-94 DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2022.09>

42.Savchenko T., Rodina O., Nikoluk O., Velychko O., Levchuk Y. Management of the development of the regional markets for poultry products in Ukraine. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2023. Vol. 45. No. 3. 267-275. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2023.27>

43.Youcontrol – повне досьє на кожну компанію України. URL: <https://youcontrol.com.ua/>

ДОДАТКИ

Додаток А

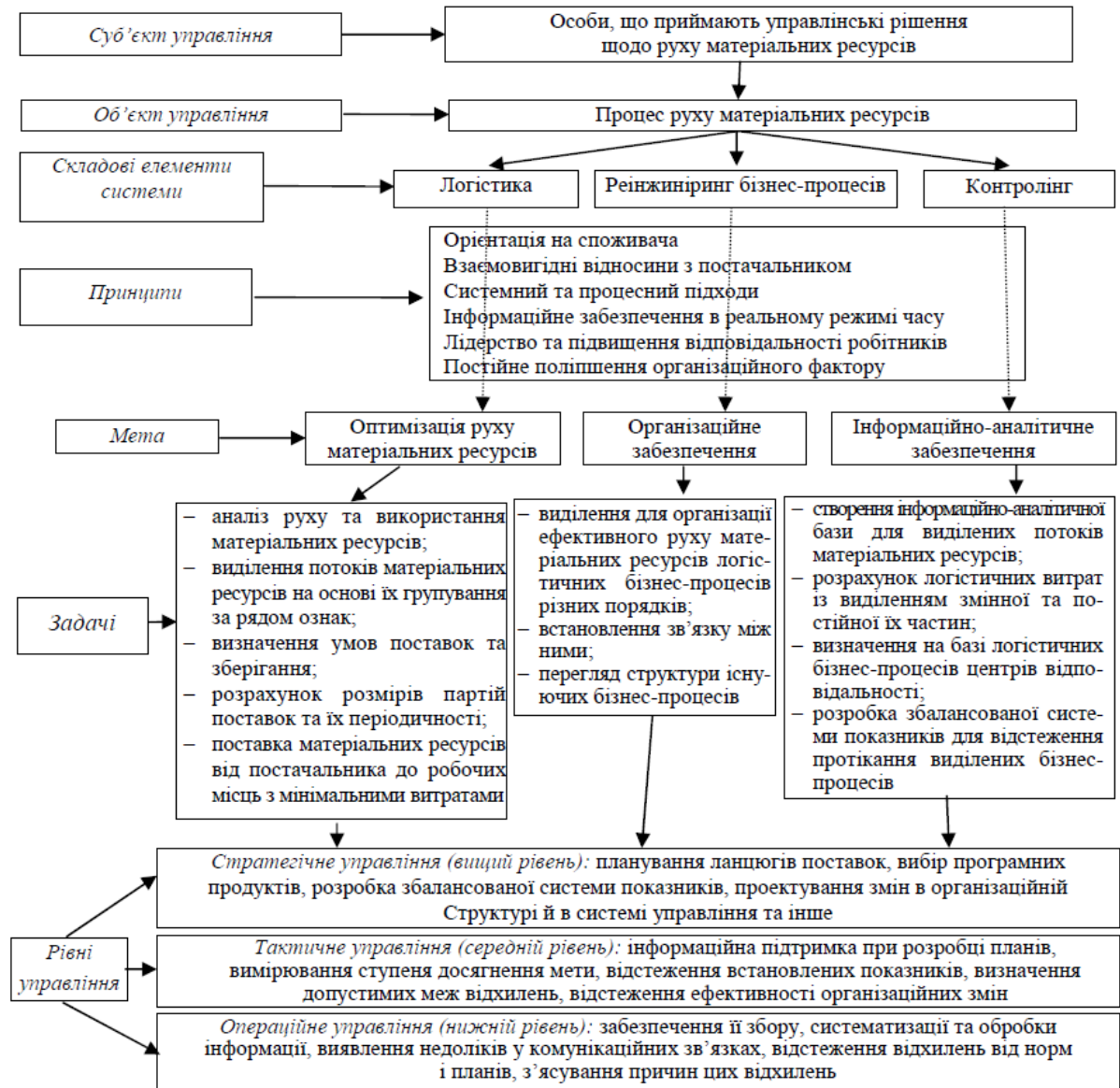

Рис. Інтегральна система управління рухом матеріальних ресурсів підприємства
Джерело [21]